



Fig. 1. Kirken set fra sydøst. KdeFL fot. 1997. - *The church seen from the south-east.*

ØRRIDSLEV KIRKE

VOER HERRED

Landsbyen er nævnt 1336,¹ da Niels Assersen pantsatte en gård til »hellig degnen«, sandsynligvis ærkedegnen ved domkapitlet i Århus. Sognet er nævnt flere gange i 1400-ernes første halvdel, tidligst 1420,² mens kirken er omtalt 1435,³ da kirkeværgerne optrådte som pengeudlånere mod pant i en gård i Hoved(gård). Til ekstraskatten 1524,⁴ den såkaldte landehjælp, bidrog kirken med det største beløb i herredet, hvilket udtrykker dens gode indtægtsforhold.

Det tidligste vidnesbyrd om ejerskab til kirken er fra 1572,⁵ da den tilhørte kronen, der havde kirketien den bortfæstet til den lokale Jørgen Sørensen. Denne praksis fortsattes og kendes 1592, da forpagtningen tilhørte Anders Bur, ligeledes Ørridslev, og 1623, da den på egne og menige sognemænds vegne lå hos Eske Andersen i Ørskov.⁶ I andet årti af 1600-erne var Christen Mortensen Frost kirkeværge (jfr. kalkmalet indskrift og gravsten).

Sammen med bl.a. pastoratets to andre kirker (jfr. s. 4701 og s. 4769) overdrog kongen 1673⁷ kirken og kongetienden til rentemester Henrik Müller, der ejede de nærliggende hovedgårde Tyrrestrup og Stensballegård. Kirken fulgte Tyrrestrup frem til 1736,⁸ da den på auktion solgtes til Edele Kragh på Stensballegård. 1748 indgik den i det da oprettede stamhus og forblev her, også under senere omdannel-

ser (jfr. klokke, J. C. Krag-Juel-Vind-Arenfeldt), fra 1867 under Frijsenborg (jfr. bl.a. våbenhus og pengebøsser), indtil den 1. juli 1921 overgik til selveje.

Sognet var *anneks* til Kattrup, i hvert fald fra 1584⁹ og frem til 1965.

1998: Ørridslev sogn indgår i Århus stift og ligger i Gedved kommune, Vejle amtskommune.

I det åbne, frugtbare landskab ligger kirken frit på en lav højning nogle hundrede meter sydvest for landsbyen (jfr. fig. 46). Fra Kattrup made strømmen en bæk tæt ved kirkegården, forener sig siden med andre vandløb, passerer Tolstrup og udmunder via Hansted å i Horsens fjord.

Kirkegården er i begyndelsen af 1970-erne *udvidet* betydeligt på nordsiden efter projekt af Volmer Rud Nielsen, Horsens. Både den gamle og den nye del *hegnes* med kampestensdiger; *udvidelsen* og den tilknyttede parkeringsplads indrammes tillige med læbælte af avnbøg. Det kraftige gærde omkring den ældre, ret store gravplads er tidligst nævnt 1615¹⁰ i forbindelse med en istandsættelse, der strakte sig over flere år.



Fig. 2-3. Udsnit af vestsiden af korets taggavl (s. 4736). KdeFL fot. 1997. - *Sections of the east gable of the chancel, west side.*



Fig. 4. Udsnit af vestsiden af triumfmurens taggavl (s. 4736). KdeFL fot. 1997. - *Section of the east gable of the nave, west side.*

Siden hen meldes om lejlighedsvis omsætninger og forbedringer, men det ser ud til, at diget gennemgående, ligesom i vore dage, har været holdt i god stand.

Hovedindgangen sidder i udvidelsesafsnittets vestside, helt op til hjørnet med det ældre norddige, og nær det sted, hvor den har befundet sig i århundreder. Tilkørselsvejen og adgangsforholdene er således knap ændret ved portens flytning. Yderligere er de ældre jerntremmefløje genanvendt, ophængt på murede og hvidkalkede piller, der afdækkes med tagformede granitplader. Desuden er der to indgange for fodgængere; den ene sidder østligt i det ældre norddige og giver nu forbindelse mellem kirkegårdens to afsnit; den anden er placeret i sydsiden, tæt ved det sydvestre hjørne, og har været beregnet på kirkegængere fra sognets søndre del. Efter synets ønske 1959 blev den lukket, men en snes år senere genetableret. Ligesom porten har lågerne ældre jerntremmefløje, og sandsynligheden taler for, at disse er anskaffet på synets foranledning 1882.

Tidligste omtale af port og låger er en bemærkning 1702 om, at de mangler; 1748 kunne samme syn konstatere, at de var brøstfældige, men fandt dem nogle år efter i forsvarlig stand.¹¹ I sin beskrivelse 1791¹² meddeler præsten, at der er en port og to låger, der sammen med den gode stenmur »kan holde gravene i fred«. 1836¹³ var der stakitfløje i porten.

Det murede, hvidkalkede og teglhængte ligkapel er opført 1926 efter tegning af Viggo Norn; siden forlængelse og ombygning 1990 rummer det også toiletter og lokaler for graveren. Det ligger nu i udvidelsesafsnittets sydøstre hjørne ved det ældre norddige, hvor det i aksialt samspil med porten markerer et åbent areal mellem kirkegårdens to afsnit.

Beplantningen udgøres affire ældre elmetræer i sydsiden, mens den øvrige række, der 1902 var sat langs diget hele vejen rundt, for nylig er fældet på grund af sygdom. Som erstatning er plantet unge løvtræer, overvejende naur, vinteræg og lind. Den tidligste omtale af træer er fra 1618,¹⁰ da kirkeværge Christen Frost (jfr. kalkmalet indskrift, prædikestol og gravsten) lod



Fig. 5. Kirken set fra nord. KdeFL fot. 1997. - *The church seen from the north.*

sætte 44 ege »ved muren«. De ovennævnte elme afløste på sin side dengang gamle popler.

Regulering på arealet indledtes ved anlæggelse af gange på synets forslag 1858. Det højtliggende grundvandsspejl, der stadigvæk er et problem og giver fugtighed i kirkens murværk, er gentagne gange søgt imødegået ved dræning, der første gang nævnes i synsprotokollen 1867. Fortov afpiksten omkring kirken er lagt ved hovedstandsættelsen i begyndelsen af 1990'erne; fortov er tidligst nævnt 1875 i forbindelse med omlægning.

BYGNING

Den store kirke består af kor og skib, der er opført af frådsten i fornemt håndværk. De bevarede kalkmalerier daterer byggeriet til første halvdel af 1100'erne. I den sene middelalder er der indbygget hvælv, hvilket i hvert fald i skibet må have medført etablering af nye vinduer. Før reformationen 1536 tilføjedes ved skibets vestende et kraftigt tårn, der nu bærer præg af en gennemgribende istandsættelse 1862. I samme periode rejstes foran norddøren et afde for stiftet karakteristiske våbenhuse i to etager. Orienteringen har en mindre afvigelse mod syd.¹⁴

Bygningen hører hjemme blandt de store landkirker, og hvad størrelse angår, overgås den i herredet kun af den i Hansted. Det betydelige format, sammenholdt med andre omstændigheder fra senere tider, må vidne om sognets økonomiske formåen. De oprindelige afsnit, kor og skib, er afsat med stor præcision og således, at korets udvendige bredde er mindre end skibets indvendige. Her er længden knap tre gange bredden, hvilken størrelse muligvis har været opnået under benyttelse af en velkendt geometrisk proportion baseret på kvadratroden af fem.

På baggrund af den omhyggelige gennemførelse uden skævheder i grundplanen kan det ikke undre, at det håndværk, hvormed murene er rejst, og som bedst aflæses i de tre bevarede taggavle, er af ekstraordinær kvalitet. *Materialet* er frådsten, som er tildannet fortrinsvis i størrelse som moderne mursten og henmuret i regelmæssige skifter. Egentligt forbandt forekommer ikke, men lodfuge over lodfuge optræder kun sjældent; store formater ved vinduerne (fig. 9). I triumfgavlens gennembrydning (fra 1891¹⁵) iagttages fuld mur af lagvis lagte sten; her og i de

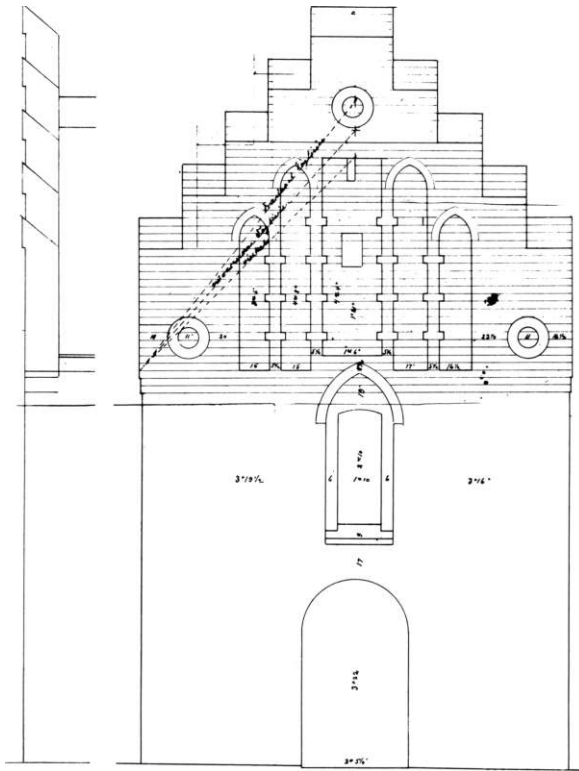


Fig. 6. Våbenhusets gavle 1:100. Formentlig tegnet o. 1906 af Carl Kiilsgaard. LAVib. - The gable of the porch.

andre gavle er der gennemgående bomhuller (14x14 cm). Sine steder er fugerne glattet eller ridset med skeen, andre steder er mørtelen jævnet ud på fladen (fig. 2-4), og i nogle områder

(over det oprindelige tagværks skråstivere) har fugerne vist ikke været fyldt ud. En udvendig sokkel er ikke konstateret.

I skibet er *dørene* placeret næsten helt i vest, således at deres fælles akse skærer langvæggene i syvendelsspunkterne. Nordre indgang er i brug, men omdannet ved en behugning, som antagelig er sket 1878;¹⁵ udvendig er åbningen rektangulær (258x144 cm). Søndre portal er tilmuret, men spores på facaden, hvor bredden måles til 133 cm.

Vinduerne. Med en enkelt undtagelse er alle bevaret i tilmuret stand og tegner sig udvendig som nicher; de fordeler sig med ét i korgavlen, ét i hver side af koret og tre i hver af skibets langmure. Her er de placeret omtrent i de to vægges fjerdedelsspunkter med åbningernes top synlig på loftet. Smigene er stejle (ca. 85°), ligesom det er tilfældet i andre afstiftets store, ældre kirker, f. eks. Lisbjerg (s. 1391) og Framlev (s. 2039). De rundbuede vindueshuller, der til begge sider overdækkes med stik af frådsten med ridsede fuger, er lidt mindre i koret; her måler de såvel ude som inde ca. 134x75 cm. I skibet er de noget højere (ca. 155x75 cm, her kan højden kun registreres udvendig). 1897 er en **vinduesramme* af egetræ, samlet af fire stykker (fig. 9), udtaget i korets nordside og indgået i NM (inv. nr. D 3642).¹⁶

I det *indre*, hvor det fremgår, at loftsbrædderne har været sømmet på bjælkernes underside, står korbuen bevaret (jfr. kalkmalerier).

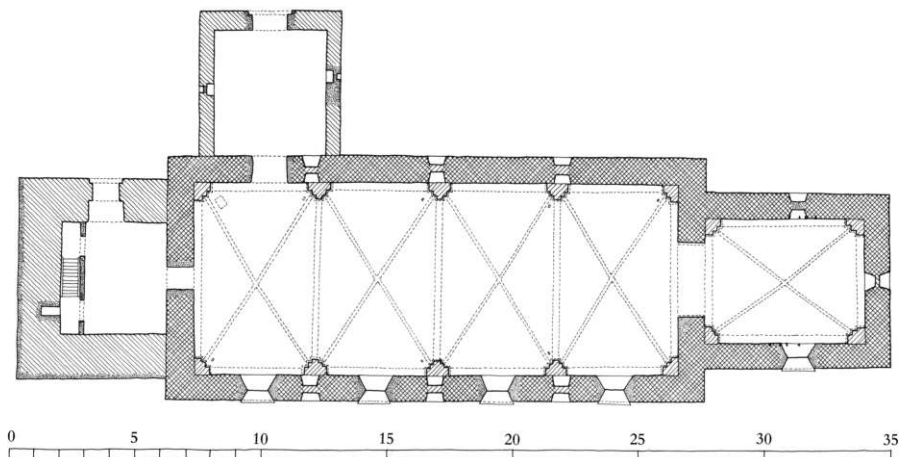


Fig. 7. Grundplan 1:300 tegnet af KdeFL 1997 efter Valdemar Koch 1897 og John Bennetzen 1992. - Ground-plan.

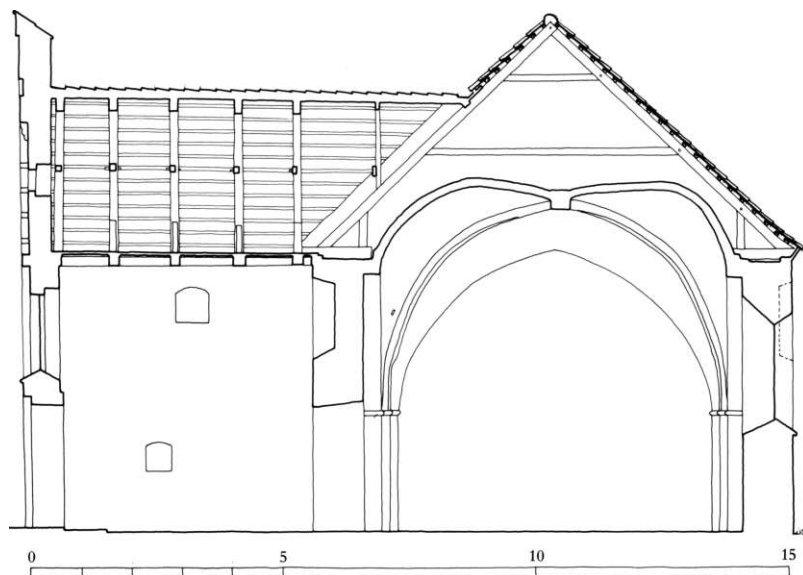


Fig. 8. Snit i våbenhus og skib 1:150. Målt af John Bennetzen 1992, tegnet af KdeFL 1997. - *Section of the porch and the nave, looking east.*

Den er en del bredere end en trediedel af triumfvæggens længde og accentueret med enkle, forneden affasede vederlagsbånd. Omtrent i midten af hver af korets langvægge er der to til-murede, tæt- og lavtsiddende *nicher*, hver tag-formet overdækket.¹⁷

Ændringer og tilføjelser. I årtierne før og efter år 1500 og antagelig helt frem til reformationen 1536 blev kirken genstand for en omfattende omdannelse. Som så mange andre steder på

samme tid blev der indbygget hvælv i kor og skib, rejst et tårn ved skibets vestgavl og tilføjet et våbenhus. Rækkefølgen af disse entrepriser kan ikke fastslås.

Overhvælvningen er i begge bygningsafsnit udført så ensartet og samtidig så systematisk, at arbejdet må være gennemført af samme hold murere og uden væsentlige ophold undervejs. Alle steder hviler de enkle, krydshvælvede fag med retkantede halvstensribber på falsede

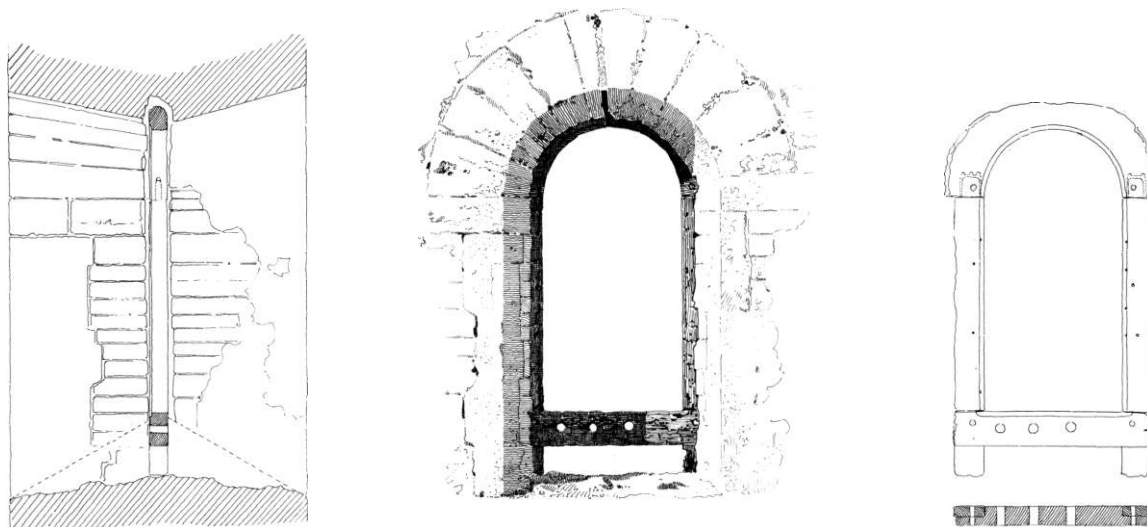


Fig. 9. Vindue og *ramme af egetræ 1:25. Korets nordside. Målt og tegnet af Valdemar Koch 1897. - *Window and *frame of oak in the north side of the chancel.*

hjørne- og vægpiller. Selvom den forholdsvis let bearbejdelige frådsten kunne have opfordret til indhugning af hvælvforlæg i væggene, har murermesteren alle vegne anlagt skjoldbuer.¹⁸ I skibet har han også valgt en opdeling med fire korte fag, skønt denne disposition betød blænding af de oprindelige vinduer. Hvert fag er forsynet med afløbshuller, hvoraf en del stadig står åbne. I skibets nordvestre hjørne spores desuden en tilmuret, 48 cm bred, stikoverdækket åbning til en *†lem*. I begge bygningsafsnit er der overribber og kamtrin, også på gjordbuerne.

Det kraftige, fire stokværk høje *tårn*, hvis østmur hviler på et stort (fornyet) stik foran skibets gav (jfr. f. eks. Østbirk, s. 4443), bærer vidnesbyrd om mange istandsættelser, senest en stor ny-muring 1862. Nordfacaden, som er den mindst ændrede, er af munkesten i munkeforbandt. På den helt fornyede vestside angiver et antagelig oprindeligt savskifte etageadskillelsen mellem andet og tredje stokværk. I begyndelsen var gavlene afsluttet med »tindinger«, utvivlsomt *†kamtakker*, hvoraf kun de østre er nævnt én gang i anledning af en revne 1756.¹¹

Mellem tårnrum og skib er vistnok 1959 etableret den eksisterende dørforbindelse; ellers har rummet kun haft adgang udefra. Måske har det helt frem til 1937 fungeret som stald for præstens heste, når han, der boede i Katstrup, havde tjeneste i kirken. Den fladbuede, 99 cm brede indgang sidder i nordsiden og er, som vanligt i senmiddelalderen, i facaden indeholdt i et spidsbuet spejl.

Tårnet omtales tidligst 1618,¹⁰ da to hjørner og »grunden under« blev repareret; 1750¹¹ konstaterede et syn, at bygningen var meget brøstfældig oventil og havde svagheder forneden. Nogle år senere viste den ovennævnte revne sig i østre tinding. En eller flere udbedringer må herefter have fundet sted, for i sin beskrivelse 1791¹² finder præsten kun lejlighed til at anføre, at opgangen til de øvre etager foregik ad en stige; 1805¹⁹ fremgår, at taget var af tegl. I forbindelse med bygningsarbejde i skibet 1854²⁰ indlagdes to bjælkelag i tårnet. 1861-62 gennemførtes imidlertid en større overhaling, der ude og inde frembragte tårnets nuværende skik-

kelse, som bærer stærkt præg af forrige århundrede. Synet skrev 1862 kortfattet i protokollen, at »tårnet for den allerstørste del var nedrevet og genopført solidt af hel mur samt dækket med skifer«.²¹ I 1890'erne kom det på tale at benytte tårnrummet som kirkens materialkammer, hvilket delvis gennemførtes med kultusministeriets tilslutning; sagen kom atter op 1921, men det ser ud til at være i 1930'erne, at staldindretningen blev fjernet.¹⁵ Måske var det ved samme tid, at rummets vestre del afskilredes, og der her blev indrettet trappe samt indmuret et brandsikkert skab.

Våbenhuset (fig. 6, 8 og 10) er placeret på den side af kirken, der vender mod landsbyen. Det er et meget flot eksemplar af den gruppe, der oprindeligt har indeholdt to etager, og som er et særkende for Århus stift. Tilsyneladende har det mod sædvane altid stået med ukalkede facader, hvorfor murerarbejdet med munkesten i munkeforbandt er af fortrinlig kvalitet. Hver langside er artikuleret med to savskifter; det nedre udgør 17. skifte over (nuværende) terræn og er sat i relation til toppen af en én sten bred lysglug. På østsiden, hvor F. Uldall registrerede et nyere, siden fjernet, fladbuet støbejernsvindue, ses fornyelser i murværket. Lysgluggerne, der nu er tilmurede, sidder omtrent i midten af hver sin væg, hvor de tilhørende fladbuede nicher står åbne. Det øvre af de to savskifter løber umiddelbart under falsgesimsen. Her sidder til-lige i hver langside en tilmuret, fladbuet, fem skifter høj glug, der har givet lys til bygningens øvre etage.

Blændingsgavlen er artikuleret på en i stiftet lidet udbredt måde. Der er fem højblændinger adskilt ved halvsten brede stave, hvor der med mellemrum er placeret en hel sten, således at der opstår en (storm)stigeligende effekt. Den centrale blænding afsluttes vandret foroven og har i midten som konsol tre succesivt udkragede, forneden rundede skifter. I hver afgavlens tre hjørner sidder en cirkelblænding, hvilket motiv er almindeligt i området.

Gavlen er ikke kommet uberørt gennem tidens omskiftelser. Det kan være i sammenhæng med de nedennævnte, temmelig omfattende



Fig. 10. Våbenhusets gavl (s. 4738). KdeFL fot. 1997. - *The gable of the porch.*



Fig. 11. Indre, set mod øst. Ældre foto i NM. - Interior to the east.

istandsættelser, der fandt sted ved midten afforrige århundrede og senere, at døren og i hvert fald nedre del af vinduet ovenover fik sin nuværende, rundbuede form.²² Indgangsåbningens oprindelige skikkelse er gået tabt, mens der oven for døren må tænkes at have siddet en lavere, fladbuet lem i det spidsbuede spejl, dvs. en disposition, der f.eks. er beslægtet med udformningen af den tidligere nævnte tårndør.

Den relativt stejle gavl med brynede kamtakker svarer til en anden taghældning end den nuværende. Et ældre, utvivlsomt oprindeligt tagspor tegner sig på bagsiden (jfr. fig. 6). Bygningen, der tidligst nævnes 1617,¹⁰ havde dengang blytag, hvilket materiale dels samstemmer med husets statelige karakter, dels kan tages som et udtryk for kirkens gode økonomi i ældre tid. Muligvis er tagets hældning allerede ændret 1733,²³ da kirkeejeren Anna Bendixdatter Lason, enke efter major C. C. Müller på Tyrre-

strup (jfr. s. 4733), fik tilladelse til at lade kirkens bly afløse af tegl. Tagsten er dog ikke omtalt før 1853.¹¹ Siden 1702¹¹ har gentagne syn noteret, at loftet var væk; det er selvsagt usikkert, hvilket loft, der hentydes til. Etageadskillelsens tilmurede bjælkehuller spores i begge langvægge. 1877²⁴ ønskedes loftet gibset.

Vedligeholdelse af kirken i nyere tid, ud over det allerede nævnte vedrørende tårn og våbenhus, er tidligst omtalt 1618,¹⁰ da man reparerede inde og ude som opfølgning på en tagistandsættelse. Formentlig med henblik på en reparation købte kirkeværge Christen Frost (jfr. s. 4759) i 1630rne 2000 mursten fra Rye kirke (s. 3718 og 3734). Ved midten af 1700rne¹¹ konstaterede synet, at kirken var i forsvarlig stand. Uden nærmere oplysninger anslog en muremester Jørgen Simonsen imidlertid 1766,²³ at der til udbedringer skulle bruges 16.000 mursten foruden kalk og sand, som bønderne skulle bringe frem. Det

er uklart, om man foretog sig noget eller ventede til en »betydelig hovedreparation«, som ifølge synet 1789 havde fundet sted »for tre-fire år siden«. Præstens beskrivelse 1791 melder, at mur og tømmer overalt er i god stand.¹² I 1850'erne iværksattes en større renovering (jfr. bl.a. vinduer), dog fandtes det i slutningen af 1870'erne på grund af fugtproblemer nødvendigt at asfaltere og cementpudse væggene.¹⁵ I begyndelsen af 1990'erne er gennemført en almindelig renovering under ledelse af Torben Knudsen, Horsens.

Gulvene består, siden denne sidste istandsættelse, i koret af rødlige klinker på fladen, i skibet af gule, ottekantede og grå, firkantede teglfliser og i våbenhuset af gule klinker på fladen; tilsvarende ligger i tårnrummet. Fra den ældste omtale først i 1600'erne¹⁰ og frem til midten af forrige århundrede har gulvmaterialet øjensynlig været mursten, der 1750¹¹ måtte rettes op. 1852²⁵ lagdes »smukke« fliser i koret, og nogle år senere brændte fliser i skibet, mens der endnu 1921¹⁵ var mursten under bænke og i våbenhuset. 1927 etableredes trægulv under stolene, mens klinkerne i koret blev anskaffet 1949, efter at Viggo Norn som kgl. bygningsinspektør havde bearbejdet et lokalt projekt.

De ens og jævnt fordelte, spidsbuede, til begge sider smigede jernrammевinduer i kirkens sydside går tilbage til en romaniserende omdannelse 1899 (jfr. Tolstrup, s. 4778). Det foregående sæt, der havde falske udvendig, var placeret på de samme steder og hørte sammen med kirkens almindelige istandsættelse 1857.²⁶ Formentlig var der ved denne lejlighed tale om regulering af eksisterende forhold, eftersom i hvert fald nogle af åbningerne, som berørt, må gå tilbage til den periode, da hvælvingerne blev indbygget. Ved istandsættelser, der fandt sted i 1600'ernes andet årti,¹⁰ arbejdede først en glarmester fra Horsens, dernæst en fra Skanderborg, bl.a. med »nogle nye vinduer«.

I slutningen af forrige århundrede indgik fra arkitekt Hector Estrup til NM en samling af (19+9) større og (23) mindre stykker af ukarakteristisk **rudeglas*, der »hovedsaglig« stammede fra Ørridslev kirke.²⁷

Tagmaterialet er bly på koret, tegl på skib og våbenhus samt skifer på tårnet. Den tidligste omtale af tage stammer fra begyndelsen af 1600'erne, da kirken blev sat i stand som nævnt ovenfor. Tilsyneladende har det blot drejet sig om udbedringer, og materialefordelingen fremgår ikke entydigt. En blytækker, der blev hentet ved Stouby kirke, oplagde bly på skibet og på våbenhusets vestside, men samtidig udbedrede en murer et stormbeskadiget tegltag. 1733²³ fik kirkeejeren som omtalt kgl. tilladelse til at tække kirken med tagsten, da blyet var ganske forfaldent; i præstens beskrivelse 1791¹² nævnes bly på korets og skibets sydsider, i øvrigt tegl. 1840¹³ hedder det, at blyet på tårnets sydside var blevet repareret; efter ombygningen 1862 afløstes det som nævnt af skifer. Den eksisterende materialefordeling fremgår tidligst af F. Uldalls beskrivelse.

Ligesom skibets *tagværk* (jfr. fig. 8) har også korets to lag hanebånd, og begge steder er her benyttet ældre tømmer med tidligere nummereringer med faner og udstemninger. Ved de nedre bånd er desuden benyttet »krumkonsoller« (fig. 12, jfr. s. 4600). Korets spær er af eg, skibets af fyr; rækkefølgen i de nuværende samlinger angives med romertal.



Fig. 12. Detalje fra nordsiden af korets tagværk, nummereringer og samling mellem hanebånd og spær (s. 4741). KdeFL fot. 1997. - Detail of the roof construction of the chancel. Joining of tie-beam and rafter.



Fig. 13. Mæanderbort. Detalje af kalkmaleri fra 1100-25. På korets vestvæg over hvælv, sydligst (s. 4743). H. Wichmann fot. 1997. - *Mæander border. Detail from mural painting, 1100-25, on the west wall of the chancel over the vault, southernmost.*

Opvarmning, der siden 1964 er elektrisk, kom første gang på tale 1890,¹⁵ da der »fra flertallet af familiefædrene i sognet var fremkommet begæring om anskaffelse af en kakkelovn inden efteråret. Estrup påtog sig at stå for sagen«. 1916 afløstes $\dagger$ kakkelovnen af en kalorifer fra Hess' fabrik. 1932 indlagdes elektricitet.

KALKMALERIER

1897 registrerede Valdemar Koch rester af kalkmalede dekorationer i korets østvindue. 1901 foretog Eigil Rothe, i forbindelse med kirkerummets restaurering, en undersøgelse af romanske malerier, der var fremkommet i korbuen. Samtidig blev på væggene i kor og skib iagttaget fragmenter af romanske malerier og i hvælvene rester af rankeslyng fra tiden o. 1500; desuden var der i skibets vesthvælv en indskrift fra 1611. I efteråret 1901 genopmalede og supplerede de-

korationsmaler P. Rahbek udsmykningen i hvælvene samt den nævnte indskrift.²⁸ Året efter restaurerede E. Rothe malerierne i korbuen, mens væggene atter overkalkedes. En revne i korbuens top skæmmede maleriet og udbedredes 1967. I forbindelse med Karsten Larsens genrestaurering af korbue og hvælv ved hovedistandsættelsen 1990-92, afdækkedes malerier på begge sider af triumfvæggen. Over hvælvene i kor og skib er bevaret malerier, der aldrig har været overkalkede og først er blevet beskrevet 1996 (triumfvæggen) og 1997.

1) *O. 1100-25*, kirkens oprindelige udsmykning, der må være udført umiddelbart i fortsættelse af byggeriets afslutning, har utvivlsomt omfattet både kor og skib. Bortset fra motivet i korbuen²⁹ er udsmykningen kun bevaret som svært beskadigede fragmenter i østvinduet og på begge sider af triumfmuren samt som nedslidte rester på væggene over hvælvet. Malerierne er beslægtet med dem i Jelling (Torrild hrd., Vejle a.) og den nærliggende Tamdrup kirke.



Fig. 14. En gloriøret(?) person med sværd under mæanderbort, muligvis Mikael Dragedræber. Detalje af kalkmaleri fra 1100-25. På korets vestvæg over hvælv, nordligst (s. 4743). H. Wichmann fot. 1997. - *A nimbed(?) figure with sword beneath a mæander border, possibly St. Michael the dragon slayer. Detail from mural painting, 1100-25, on the west wall of the chancel over the vault, northernmost.*

Koret har sandsynligvis oprindelig haft to friser, der foroven var afgrænset af en delvis bevaret *mceanderbort* (fig. 13) langs murkronen og indbyrdes blev adskilt af en beslægtet bort omtrent midt på væggen, nu kun synlig ved korbuens søndre kragbånd. Den øvre bort er ca. 46 cm høj og ses på tre af væggene, bedst bevaret på triumfmuren,³⁰ hvor den i midten er synlig fra koret.

Af den øvre *frise* ses nu kun fragmenter ved nordvesthjørnet, hvor der på *vestvæggen* er malet en person, som holder et sværd i den fint tegnede højre hånd (fig. 14). Kun bryst- og skulderparti, højre arm og lidt af konturen af ansigtet, der formentlig er vendt mod nord, samt noget, der kan tolkes som en glorie eller et par vinger, kan identificeres. Det er bemærkelsesværdigt, at både sværd og »glorie« må have fortsat op i *mæanderborten*, hvilket også kendes fra Tamdrup.³¹ På det beskedne grundlag er en tolkning vanskelig, men figuren kan muligvis være Mikael Dragedræber.³² På *nordvæggen* er bevaret det øverste af to rundbuede arkader, hvor der i den vestre har været gengivet en folkemængde; kun fire hoveder, vendt mod øst, og hatte kan iagttages. Hovedet længst mod øst har ansigtstrækkene i behold (fig. 15). I sviklen mellem buerne er malet arkitekturdetaljer ligesom i Jelling. I *østvinduets* smig anes kun utydelige, geometriske mønstre.

I *korbu*en ses *Kain* på nordre side og *Abel* i syd; begge har tildækkede hænder og rækker offergaverne, et stort lam og et neg, op mod en topmedaljon, hvori Gud Fader i trekvartfigur sidder på regnbuen (fig. 17). Svarende til de fleste romanske gengivelser af samme motiver udsmykningen orienteret mod skibet.³³ Brødrene er fremstillet som stående, elegante ynglinge i næsten naturlig størrelse, 160 cm høje, malet i en dristig, pyramidalsk opbygget komposition, der for Abels vedkommende understreges ved, at hans venstre fod bryder billedrammen. Det nederste af *Kain*figuren, der ved afdækningen 1901 var gået tabt, blev nymalet 1902.

Abel er gengivet med ansigt og overkrop roligt vendt mod beskueren, mens underkroppen, de sidevendte fødder og dragtens folder, viser



Fig. 15. En flok jøder(?) under en arkade. Detalje af kalkmaleri fra 1100-25. På korets nordvæg over hvælv, vestligst (s. 4743). H. Wichmann fot. 1997. - *A throng of Jews(?) below an arcade. Detail from mural painting, 1100-25, on the north wall of the chancel over the vault, westernmost.*

hans hastige, fremadskridende bevægelse. Han har ovalt ansigt og skulderlangt, storlokket hår. Øjnene er store med tydelige pupiller, næsen lang og lige, munden lille og hagen markeret. Han er iført folderig, trekvartlang dragt med bredt bånd forneden samt ankellang kappe med rolige, parallelle folder og små frynser langs de nedre sømme; på fødderne har han spidse sko med høj hælkappe.

Kain, der holder sit offer højt hævet og blikket rettet mod Gud Fader, har samme ansigtsform som *Abel*; hans skulderlange hår er glat. Kroppen er sidevendt og dragten består af en hvid kjortel med snævre ærmer og bredt bælte i livet. Nedre del af figuren fik ved nymalingen en dragt næsten svarende til Abels, men med større bevægelse i de færre, store folder samt i fødderne, der begge bryder billedrammen.

Gud Fader med korsglorie er vist en face. Det ovale ansigt, lettere beskadiget ved afdækningen samt ved gentagne udbedringer af den nævnte

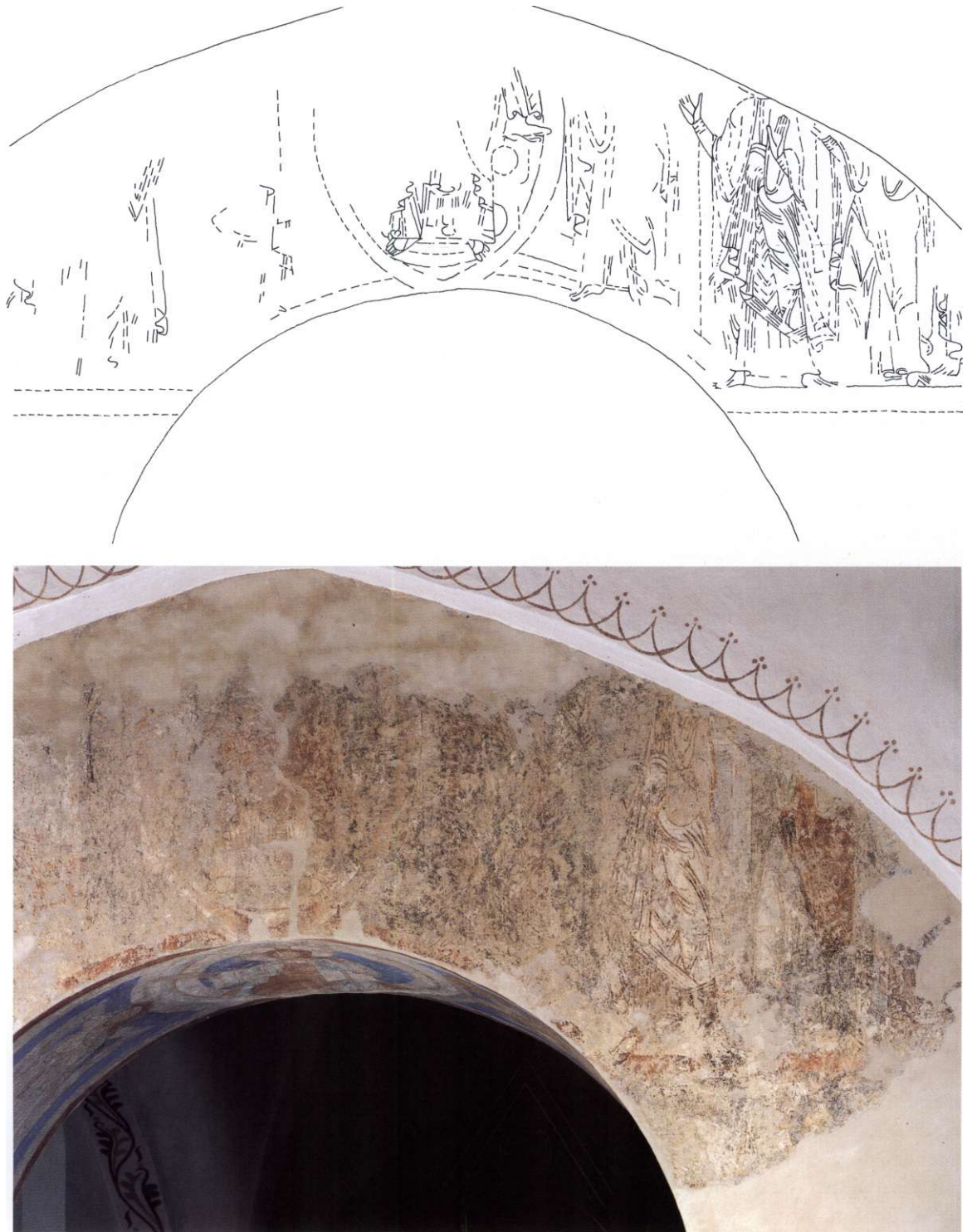


Fig. 16. Kristus(?) i mandorla flankeret af apostle(?). Kalkmaleri fra 1100-25, På triumfvæggen (s. 4745). H. Wichmann fot. 1997. Triumfvæggens kalkmaleri 1:25, tegnet efter foto (s. 4745). KdeFL 1998. - *Christ(?) in a mandorla flanked by apostles(?)*. Mural painting, 1100-25, on the east wall of the nave. Mural painting on the east wall of the nave, drawn after a photograph.

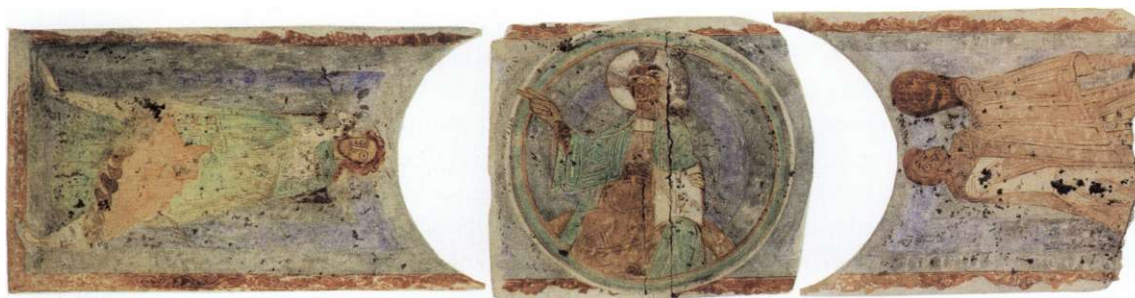


Fig. 17. Kain og Abels offer til Gud Fader. Kalkmaleri fra 1100-25, akvarel af E. Rothe 1902 i NM. I korbuen (s. 4743). - *The Sacrifice of Cain and Abel. Mural painting, 1100-25, soffit of chancel arch. Watercolour made by E. Rothe 1902 in NM.*

revne, har lang, lige næse og overskæg; håret er glat. Hans blik er rettet mod Abel; 1901 var kun højre øje bevaret. Underkjortlen er langærmet og kappen draperet med den for samtiden karakteristiske, dråbeformede fold over maven samt små parallelle folder over højre arm. Hvilede mod venstre knæ fremviser han den åbne bog, mens han velsigner Abels offer med højre hånd, der bryder medaljonens flerfarvede ramme.

Uden tvivl har *skibets* vægge haft en beslægtet udsmykning under den kronende, ca. 35 cm høje mæanderbort, hvoraf nu meget svage rester er i behold. På langvæggene er desuden spor under borten og i vinduessmigene. Derimod kan *triumfvæggens* udsmykning ses både under og over hvælvet. Her er to friser, adskilt af et rødt bånd, der fortsætter langs korbuens runding. Øvre frise er så beskadiget, at det også efter restaurering er vanskeligt at bestemme motivet (fig. 16). Midt på væggen ses nedre del af en mandorla, hvori er en person med nøgne fødder, siddende frontalt på en tronestol. Kun dele af stolen og personens dragt er bevaret; rester af en stor, folderig kappe ses i sydsiden, foroven i nord formentlig brudstykker af tre fingre. Det er utvivlsomt en gengivelse Kristus eller Gud Fader med løftede arme, enten velsignende med højre hånd eller med åbne håndflader (orantstilling).³⁴

Nærmest mandorlaen aflæses på begge sider svage spor af en halvt knælende figur med nøgne fødder og klædt i kjortel og kappe; den

søndre er bedst bevaret. Han ledsages af tre lidt større, stående personer, hvis hoveder er enten ødelagte, dækket af hvælvet eller synlige over dette; kun et glathåret hoved med glorie og undertegning af ansigtets kontur anes. Figurerne, der er orienteret mod mandorlaen, er iklædt lange kjortler med snævre ærmer, overkjortler og folderige kapper, draperet på forskellig måde; fødderne er nøgne. Hvor hænder og arme kan ses, står figurerne i orantstilling med hævde, bøjede underarme og åbne hænder med synlige håndflader. Bag to af figurerne ses et bredt, lodret bånd, muligvis en søjle. Figurerne, der savner særlige kendetegn, er formentlig apostle. Af nedre frise kan kun iagttages svage spor af figurtegn på væggens sydside.

Teknik og farver. Udsmykningen er malet på hvidtekalk oven på den romanske puds.³⁵ Mellem puds og kalk er registreret et brunsort lag,³⁶ der ellers kun kendes fra Jelling. Flere steder er iagttaget indridsninger i den våde kalk, bl.a. i korbuen ved Abels hoved og på korets vestvæg ved sværdet. Konturlinjerne er gule og røde. Korbuens figurer er malet på vekselvis blå, blågrøn og grå bund, der indfattes af rødbrun randbort med hvid akantusranke. De øvrige motiver har formentlig stået på rød eller blå bund. Hvidt højlys er benyttet i ansigter, på hænder (Gud Faders hånd i korbuen) og på de fortrinsvis røde og hvide dragters folder.³⁷

2) (Jfr. fig. 19, 31). O.1500 maledes på *korets* og *skibets* hvælvrribber og -buer en dekoration af egnens vanlige type, nært beslægtet med Tol-

strups $\dagger$ kalkmalerier (s. 4779). På siden afbuerne ses buefriser i rødt og gråt og på undersiden skaktern i røde og grå farver, kløverblandsfrise eller bladranker i gult og rødt; på ribberne sparrer, ligeledes i rødt og gråt. Afløbshullet i skibets østligste fag er markeret med rødt.

3) (Fig. 44). 1611 maledes over for indgangsdøren, på *sydkappen i skibets vestligste hvælv*, en indrammet *mindetavle* med indskrift i versaler: »Ano 1611 stvød det slag i Sverig i mell kong Christian den 4 oc kong Kaarll den 9 [i sa]me aar vaar [Ljavers Ebesön l[ehnsman]d [paa] Skan-

derbor[ig H]er Iörgen vaar prest Niel[s Ebs]on vaar r[ing.. Christen Fr]ost Hofved vaar her[r[e....] v[?]d[ec] aat fo[igg....]n[...]« (jfr. prædikestolshimmel, gravsten nr. 2 og s. 4733).³⁸ Såvel rammen som den genopmalede tekst er gråsort.

$\dagger$ *Kalkmalerier*. P. Rahbeks opmaling 1901 af hvælvene har været mere omfattede end den oprindelige udsmykning. Krydsende cirkelslag var føjet til ribbernes sparrer, hvælvene havde fået toproset, og langs korbuen stod et citat fra Joh. 3,16 med tidstypiske, historiserende, små og store bogstaver (jfr. fig. 11). Udsmykningen var holdt i rødt og gråt.

INVENTAR

Oversigt. Fra middelalderen eksisterer nu kun den usædvanlige romanske døbefont, hvis form med fir-kantet kumme og fod er lige så ualmindelig her i landet som den kubiske form på fonten i nabokirken Tolstrup (s. 4786), der kan være hugget af samme mester. Frem til 1838 var der i kirken både et *røgelsekar fra 1100'ernes slutning og en *akvamanile fra 1200'ernes begyndelse. 1596 skænkede Niels Grøn i Borup og Niels Rasmussen i Hovedgård et par svære alterstager som betaling for begravelse af slægtninge, heriblandt førstnævntes forældre, hvis gravsten nu står i våbenhuset. Christen Frost, der nævnes i den kalkmalede indskrift fra 1611 i skibet, bekostede 1619 prædikestolshimlen. Hans og hustruen Karen Larsdatters gravsten er nu ligeledes opstillet i våbenhuset. L. Frost, formodentlig en yngre slægtning, skænkede i 1600'ernes anden halvdel en kalk med karakteristisk pyramidalsk opbygget fod. Prædikestolen stammer fra o. 1700, dog kraftigt ombygget o. 1857, da der anskaffedes nye stolestader, der sammen med prædikestolen og den nygotiske ramme om alterbilledet blev egetræsådre. Billedet er udført af T. M. Jensen 1867. Formentlig i forbindelse med en renovering i 1900'ernes begyndelse maledes træinventaret i mosgrønt og rødt, en farveholdning, der er bibeholdt ved istandsættelsen i 1990'erne.

Alterbord, (fig. 18), o. 1900,²⁶ af eg, 184x81 cm, 97 cm højt inkl. sokkel; af samme type som i Skorup og Søby (s. 3378, 3533), førstnævnte efter tegning af C. Kiilsgaard. Forsidepanelet har tre dybe fyldingsfelter mellem glatte pilastre, det midterste er kvadratisk med firpas og ligebe-net kors, de øvrige rektangulære. På siderne en



Fig. 18. Alterbord, o. 1900, og tavle med maleri fra 1867, Bønnen i Getsemane have, af Thomas Martin Jensen (s. 4747) H. Wichmann fot. 1997. - *Altar, c. 1900, and altarpiece with painting from 1867, the Agony in the Garden by Thomas Martin Jensen.*



Fig. 19. Indre, set mod øst. H. Wichmann fot. 1997. - *Interior to the east.*

enkelt fyldning. Bagsiden er indrettet med sikringsboks og skab. 1997 maledes bordet i overensstemmelse med alterbilledets ramme i mosgrønt, beige, svenskrødt og mørkeblåt samt forgyldning; tidligere stod det i lakeret træ. Det forrige *†alterbord* omtales 1791 som »meget godt».¹²

†Alterklæder. 10. juni 1635 dømtes Mads Jespersen (Tyndskæg) til døden ved hængning for mere end 75 indbrud i kirker, sidste gang i Ørridslev otte dage forinden. Herfra havde han stjålet et alterklæde af taft, »der spillede i flere farver» og var forsynet med kappe og silkefrynser.³⁹ 1661 havde kirken intet alterklæde,⁴⁰ et må dog være anskaffet før 1702, da klædet havde behov for reparation.¹¹ 1791 noteres alterklædet i

god stand.¹² I 1800rnes sidste halvdel ønskedes gentagne gange et nyt.¹⁵

Altartavlen (fig. 18), 1867, er et *maleri* udført af Thomas Martin Jensen, olie på lærred, forestillende Bønnen i Getsemane have, 175 cm højt, 103 cm bredt, i samtidig, nygotisk ramme, dateret og signeret »Th. Jensen 1867« nederst, lidt til højre for midten. Kristus knæler i bøn med fremstrakte, foldede hænder ved en kampesten, hvorfra hænger tornegrene. Farveholdningen er brunlig, kun de oplyste partier af Kristi hoved, den hvide kjortel og røde kappe står med klare farver. På fodstykket er genopmalet med gule versaler: »Jeg er det livsens brød«. Kristusmonogrammet »XP« i trekantgavlens medaljon flankeres af Alfa og Omega. Rammeværket er



Fig. 20. Alterkalk, formentlig skænket af L. Frost i 1600rnes sidste halvdel, bægeret fornyet 1889 af Rasmus Jensen, Horsens (s. 4748). H. Wichmann fot. 1997. - *Chalice, probably given by L. Frost in the second half of the 17th century, the bowl was renewed in 1889 by Rasmus Jensen, Horsens.*

bemalet i mosgrønt og rødt med detaljer i beige og mørkeblåt; forgyldningerne friskedes op 1997. O. år 1900 stod tavlen med egetræsådring.

†*Altertavle*, omtalt tidligst 1702¹¹, med maleri, som 1867 ønskedes erstattet med et nyt;⁴¹ afløstes i stedet af ovf. nævnte tavle.

Altersølv. Kalk (fig. 20), formentlig fra sidste halvdel af 1600rne,⁴² skænket af L. Frost, bægeret fornyet 1889⁴³ af Horsensmesteren Rasmus Jensen (1867-1922). Den 23 cm høje kalk har sekstunget, barokprofileret fod over flad fodplade. Fra tungerne rejser foden sig i en sekssidet pyramideform stejlt op mod den runde krave (manchet) med graveret sik-sak linje. Det cylinderformede skaft har riflede profilled ved overgangen til kalkens fod, knop og bæger. Den

runde, fladtrykte knop har opdrevne ruder med graveret blomst. Tungerne er smykket med graveret ornament forestillende en bakke eller bølge samt en streg langs kanten op til skaftet. Sekundært, formentlig 1702,¹¹ er på fodens tunger fæstnet en 4,5 cm høj støbt figur af den Korsfæstede (fig. 22a) og fem englehoveder (fig. 22b) 1,5 cm høje, 3 cm brede (kun fire bevaret). Bægeret har let skrånende sider og lille perlekant ved mundingsranden. På undersiden to gange mestermerke samt to ens stempler, formentlig for lødighed (Bøje II, 1982, nr. 6278 og s. 15).⁴⁴ Under foden delvis beskadiget indskrift med versaler, giverens navn dog med skriveskrift: »Dennje ka]lck oc diecke [h]ør til Ørrisljev] kiercke her i i h: L. Frost 16 (?)l« (fig. 21). Derudover er indridset kalkens vægt, »38½ lod og 2½ kvint« (606,5 g.) samt »1889«.

Diske. 1) Skænket 1938, udført hos C. M. Cohr, Fredericia, tv. 16 cm. På den tre cm brede fane cirkelkors, og på undersiden er graveret med skriveskrift: »Skænket til Ørridslev Kirke med Tak for Aarene 1914-1938. Othilie og Carl Christiansen Tvingstrup.« Desuden tre stempler for C. M. Cohr (1893-1937) og guardein Jens Sigsgaard (1932-60) samt Københavnsmærke. 2) O.1900, afplet, tv. 18,5 cm.

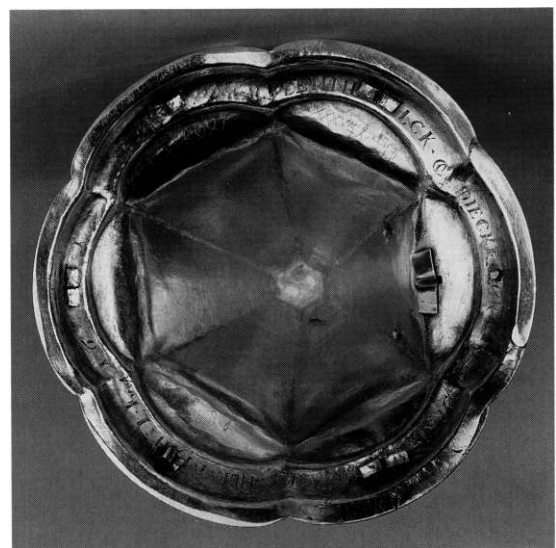


Fig. 21. Detalje fra alterkalk, indskrifter under foden, jfr. fig. 20 (s. 4748). H. Wichmann fot. 1997. - *Detail of chalice, inscribed under the base, cf. fig. 20.*



Fig. 22a-b. Detalje fra alterkalk, a. Støbt figur af den Korsfæstede, b. Støbt engelhoved. Jfr. fig. 20 (s. 4748). H. Wichmann fot. 1997. - a-b. *Details of chalice. a. Cast figure of Christ crucified, b. Cast head of angel.* Cf. fig. 20.

På den fire cm brede fane er graveret to linjer og cirkelkors. Under bunden er påloddet fire halvkugleformede fødder; endvidere ses fire stempler: R. Jensen, formentlig for Rasmus Jensen samt med versaler »plet« og to gange »a«. Nu ude af brug. †*Disk*, tidligst nævnt 1661,⁴⁰ omtalt sidste gang 1903.¹⁵

Oblatæsker. 1) Skænket 1934, udført af K. C. Hermann, København, seks cm høj, med et fire cm højt oprejst cirkelkors på låget. Den sekstungede æske har langs kanterne og på låget graverede blad- og blomsterornamenter. Mellem

disse er på æsken graveret med skriveskrift: »Skænket af Uddeler Christen Sørensen og Hustru Kristine af Hovedgaard 6/11-1934. Ørridslev Kirke.« I låget og under bunden ses tre stempler: mestermærke KCH,⁴⁵ Københavnsmærke og gardeinmærke for Jens Sigsgaard. 2) O.1866,¹⁵ af sort porcelæn med guld kors og -kanter, 6,5 cm høj, 13,5 cm i tv., fra Bing & Grøndahl. Nu ude af brug. †*Oblatæsker.* I inventariet 1702 noteres, at en æske til brødet mangler,¹¹ mens der 1862 omtales to oblatæsker, den ene af porcelæn. En ny ønskes anskaffet 1866 (jfr. ovf. nr. 2).

Beretelsessæt, fælles med annekskirken Vedstet (s. 4686).

Vinkander. 1) Skænket 1934 sammen med oblatæske nr. 1 og udført af samme sølvmed. Kanden, 32 cm høj, har gotisk inspireret, sekstunget fod og graverede ornamenter svarende til æskens; på korpus suppleret med akantusbladranke. Indskrift og stempler svarer til æskens. 2) 1871,¹⁵ af sort porcelæn med guld kors og -kanter, 31 cm høj med nyere låg af træ. Fra Bing & Grøndahl. Nu ude af brug. En †*alterkande* af porcelæn omtales i inventariet 1862.¹⁵

Vinskummeske, 1903,¹⁵ af sølv, udført af ovennævnte Horsensmester Rasmus Jensen. På laffen graveret cirkelkors, på skaftet latinsk kors under spidsbuet arkade og på bagsiden med skriveskrift: »Ørridslev Kirke«. Samme sted tre stempler: mestermærke (Bøje II, 1982, nr. 6279), Københavnsmærke (19)03 og gardeinmærke for Simon Groth (1863-1904).

*Alterstager.*⁴⁶ 1) (Fig. 24), skænket 1596 af Niels Grøn i Borup (jfr. Kattrup, prædikestol, s. 4718, †epitafium nr. 2, s. 4725 og gravsten nr. 1, s. 4726) og Niels Rasmussen i Hovedgård for begravelse og lejersted i korets gulv for førstnævntes forældre, Jens Grøn og Anne Nielsdatter fra Hovedgård (jfr. gravsten nr. 1), for sidstnævntes hustru, Else Jensdatter⁴⁷ samt for Else Knudsdatter Veng, begge fra Hovedgård. De 52 cm høje messingstager har klokkeformet fod og svagt konisk skaft bestående af fire led med graveret midtlinje, adskilt af tre fladtrykte, midtdelte knopper. Den profilerede lyseskål har ligeledes graverede linjer; lysetorn af messing.

Begge stager har øverst på foden et graveret våbenskjold med halvmåne og sekstakket stjerne, flankeret af initialerne »N. G.« for Niels Grøn samt årstallet »96« (fig. 23a-b). Længere nede er giverindskriften graveret med versaler (flere sammenskrivninger).⁴⁸ A) »Dise 2 lys stager gaf Niels Grøn i Bvrp for hans salig faders lens Grøn oc has salig mor Anne Niels d der bode oc døde i Hofd Niels Ra[mus]sen i Hoft for hans s hostrvs Else lens dter bode oc død i Hofvit dilig s Else Knvtdt arf Veng som bode oc døde i Hofvit for dier begravels oc ler sted som her leger i altergvøl i Øreløf kerk den 8 mari anno 1596«. B) »Dise 2 lys stager gaf Niels Grøn i Bvrp for hans salig faders lens Grøns oc han moder Anne Niels datr som bode oc døde i Hofvid Niels Rasmvsen y Hoft for hans s høstrv Else lens d der bod oc døde i Hoft disligest salig Else Knvds datr Veng som bode oc død i Hoft for dier begravels oc leirsted som her leger begravet i alter gvøl y Ørris løf kierck ano 1596 den 8. marti«.

Stagerne nævnes tidligst 1618, da den ene blev repareret hos en kandestøber i Horsens, og en karl betaltes for at bære den til byen og hjem igen.¹⁰

2) Skænket 1937. To ens bordstager i nyrokoko af samme type som Sønder Vissings (s.



Fig. 23a-b. Detaljer fra alterstager. Niels Grøns våben, jfr. fig. 24, initialer og årstallet -96 (s. 4749). H. Wichmann fot. 1997. - a-b. Details of the altar candlesticks. The arms of Niels Grøn, cf. fig. 24, initials and the date -96.



Fig. 24. Alterstager, skænket 1596 af Niels Grøn i Borup og Niels Rasmussen i Hovedgård (s. 4749). H. Wichmann fot. 1997. - Altar candlesticks, given in 1596 by Niels Grøn of Borup and Niels Rasmussen of Hovedgård.

3827), men af sølv; 27,5 cm høje. Under lyse-skålene med graveret skriveskrift: »Skænket Ørridslev Kirke. Julen 1937. Othilie og Carl Christiansen. Tvingstrup.« (jfr. disk nr. 1). På fodens ene side Københavnsmærke og guardeinmærke for Jens Sigsgaard.

Syvarmet lysestage. »Skænket Ørridslev Kirke den 26.-10.-1925 af Cecilie og Peter Petersen Ørskov Møllegaard.« Den svarer til dem i Tåning og Hylke (s. 4608, 4641); indskriften er med skriveskrift graveret på den ottekantede fods standkant.

**Røgelsekar* (fig. 25), 1100rnes slutning, af bronze, 22,5 cm højt, hvoraf kun låget, 12,5 cm højt, er originalt. Sandsynligvis af rhinsk op-rindelse, nært beslægtet med kar fra Harriidslev (Randers a.) og Tapdrup (Viborg a.).⁴⁹ Det halvkugleformede låg krones af en korsbygning, som over skæringspunktet har en cirkulær lanterne med kegleformet tag, der ender i en flad

knop, hvis øsken nu er afbrudt. Udsmykningen består af en nedre krans af rundbuede åbninger adskilt fra de ovenfor placerede cirkler af graverede linjer. Bygningen har i gavlene, siderne og lanternen rundbuede, i gavltrekanterne desuden cirkulære åbninger, alle ledsaget af graverede linjer. Tagbeklædningen gengives som firkantede sten eller plader, lanternens som riller. Hver gavl har foroven været afsluttet af en lille kugle, hvoraf kun én er bevaret. Ved lågets nedre kant har været tre øskner, hvoraf kun én har beholdt sin oprindelige form. Lågets ene side er svært beskadiget, en tredjedel af de rundbuede åbninger forneden og enkelte af de cirkulære er gået tabt. Den cylinderformede underdel, 10 cm høj, 11,7 cm i tv. er yngre end låget, men uden tvivl af ældre dato og har været benyttet som ildkar i lang tid. Foroven ses rester af øskner, placeret i overensstemmelse med lå-



Fig. 25. *Røgelsekar, med låg fra 1100'ernes slutning, nu i NM (s. 4750). H. Wichmann fot. 1997. - *Censer, with cover from the close of the 12th century, now at NM.



Fig. 26. *Akvarmanile fra 1200'ernes begyndelse, nu i NM (s. 4751). H. Wichmann fot. 1997. - *Aquamanile from the beginning of the 13th century, now at NM.

gets. På cylinderens ene side er med samme skrift som på *akvarmanilen graveret: »Ørridslev Kirke 1838« (jfr. ndf.).

Røgelsekarret solgtes til privat køber 1859 på auktion over apoteker David Seidelins (1784-1858) samling, men tilbyttedes Nationalmuseet samme år (inv.nr. 18286).

*Akvarmanile (fig. 26), fra 1200'ernes begyndelse, af bronze, 25,6 cm høj, 25,3 cm lang, vægt 2618 g. Formentlig nordtysk eller dansk arbejde og fjernt beslægtet med en gruppe løveakvarmaniler, repræsenteret bl.a. i Venedig og London.⁵⁰ Sådanne kander blev i middelalderen benyttet ved præstens håndvask under messen.⁵¹ Løven har tæt krop, højt løftet hoved og benene vinkelret på kroppen. Hanken, støbt i et med kanden, er formet som en rudimentær drage, der støttet af de tynde, fritstøbte forben, bider sig fast i løvens nakke. Et lille, firkantet hul til vandpåfyldning mellem dens ører er nu dækket af et nyere, firkantet låg, fæstnet til halvrunde øskner. I gabet, som har kraftige hjørnetænder, holdes en lille, rørformet tud (fig. 28). Den kraftige manke har groft rillede bukler. Gab og

øjeblikke er fremhævet ved graveringer, hvilket også ses på bagsiden af forbenene. Kun forpoterne har angivelse aftær, mens halen, der er ført mellem bagbenene, ender i en bladformet dusk på højre lår. Repareret på mankens venstre side, på bagenden og under bugen. På låget indridset med skriveskrift: »Øritzlev K 1838.« (jfr. *røgelsekar).

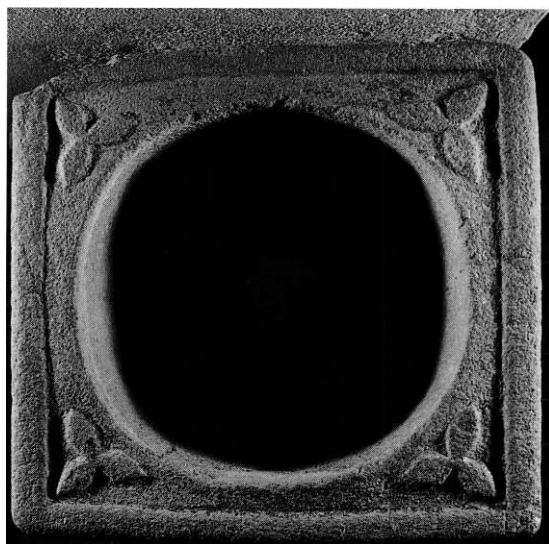


Fig. 27. Romansk døbefont af granit (s. 4752). Øverst den firkantede kumme set ovenfra. H. Wichmann fot. 1997. - *Romanesque font of granite. Topmost the square basin seen from above.*

Akvamanilen erhvervedes af Nationalmuseet 1859 på auktion over Seidelins samling (inv.nr. 18247).

Messehagler. 1) 1965, ifølge isyet sølvplade med graveret skriveskrift: »Skænket Ørridslev Kirke 1965 i Minde om Else og Kresten Rasmussen.« Haglen, af grøn silkebrokade, har på ryg- og forstykke et påsyet, gyldent Y-kors; hvidt silkefoer. 2) O. 1975,¹⁵ fra Dansk Paramenthandel. Rød silkebrokade med indvævet mønster af stående engle. På ryg- og forstykke er påsyet tynde guldtrusser, der danner store kors; rødt silkefoer. 3) 1980'erne?, gylden med indvævet hvidt kors omgivet af blomsterhoveder; hvidt silkefoer. 4) O. 1886,¹⁵ af rødt silkefløj med gyldne kanter og rygkors. Nu ude af brug.

†*Messehagler.* 1661 oplyses, at en prægtig messehagel og en gammel særk var reddet fra krigens ødelæggelse: »Som ieg stanendis under de Krumme Sabler med største Fare løste for penge fra de ædende Suin Polacherne, som hafde røvet dennem af Kirchen«. 1702 er det formentlig ovennævnte, der betegnes som meget gammel.¹¹ 1791 var messeklæderne i god stand.¹² 1839 nævnes, at en ny smuk messehagel er anskaffet.¹³

Alterskranke. 1852,¹³ næsten svarende til den i Katstrup, med slanke, drejede balustre med ringled og firkantede klodsbaser; opstillet i retkant med afrundede hjørner. 1997 malet i overensstemmelse med alterpartiet. 1863 blev balustrene bronzeret.¹⁵

Døbefont (fig. 27), romansk, af lys rødlig, sortnistet granit, 98 cm høj, med firkantet kumme og fod. Den usædvanlige font er ifølge M. Mackeprang (*Døbefonte*, s. 25, 32f.) formentlig engelskinspireret, muligvis hugget af samme mester som fonten i nabokirken Tolstrup (s. 4786). Den næsten kvadratiske kumme, der foroven måler 78x76 cm, har cirkulært hul, tv. 58 cm, dybde 37 cm, med treblade i reliefi sviklerne inden for den forhøjede mundingskant. Kummens sider er fuldstændig lodrette med reliefarkader, i øst og vest enkelte, i nord og syd dobbelte med trinformede baser og bladkapitæler. De dobbelte arkader er beslægtet med

dem på en kragsten, formentlig fra Katstrup kirke (jfr. s. 4705). Den ligeledes næsten kvadratiske fod, forneden 78x75 cm, er formet som en plint med hvælvet overside, der foroven afsluttes af en lille, rund vulst.

Fonten nævnes tidligst 1702.¹¹ 1890 ønskedes den rensat for oliemaling,¹⁵ hvorefter endnu ses små rester: brun på kummens overside, hvid på østsiden. 1897 noterede F. Uldall, at størstedelen af foden står nede i gulvet, formentlig på samme sted som nu, ved korbuens nordlige vange.

Dåbsfad (fig. 29), anskaffet 1891(?),¹⁵ af messing, 72 cm i tv., Under bunden med skrift: »Udført af Blikkenslager H. M. Rauer Horsens.« Det fem cm dybe fad, der er en efterligning af fad fra 1500'erne, har i bunden en fremstilling af Bebudelsen. Motivet er omgivet af ulæselige majuskler, der bevidst er udført som meget nedslidte, samt en frise med hjorte, hunde og egegrene, der ligeledes udgør decorationen på den ni cm brede fane.

†*Dåbsfad*. 1702 var fonten »uden bækken og vandfad«,¹¹ men et messingfad anskaffedes in-



Fig. 29. Dåbsfad af messing fra 1891(?), udført af blikkenslager H. M. Rauer, Horsens (s. 4753). H. Wichmann fot. 1997. - *Baptismal dish of brass, 1891(?), made by H. M. Rauer, tinsmith of Horsens.*



Fig. 28. Detalje af *akvamanile, jfr. fig. 26 (s. 4751). H. Wichmann fot. 1997. - *Detail of the *aquamanile, cf. fig. 26.*

den 1791.¹² 1891 ønskedes det gamle, »lappede« fad, der desuden var for lille, erstattet af et større.¹⁵

Dåbskande, o. 1863,²⁶ aftin, 25 cm høj. Den af kandestøber Hans Christian Høy, København, ofte anvendte type med lille rund fod, pæreformet korpus og låg formet som en klokke med blomsterknop (jfr. Yding, s. 4532). Støberens navn er med versaler stemplet på den reparerede hanks yderside.

Prædikestol (fig. 30), o. 1700, næsten totalt renoveret o. 1857.⁵² Ifølge en undersøgelse 1988 er kun søjler og støttestolpe (af eg) gamle, mens resten er nyere (af fyr). Opgang fra o. 1906.

Stolen består af fire fag, adskilt af snoede hjørnesøjler⁵³ og hvert med storfelt, frise og postament. Storfeltet har to glatte fyldinger, den øvre rektangulær, den nedre næsten kvadratisk. Profillister indrammer det fortløbende frisefelt foroven, og under postamentet er udskårne hængestykker, ved hjørnerne hængeskugler. Den firkantede støttestolpe er kanneleret. Opgangen, langs triumfvæggens nordside, er opbygget i

overensstemmelse med stolen. Nyere læsepult af ubehandlet træ.

En prædikestol nævnes tidligst 1702,¹¹ og 1791 var den i upåklagelig stand.¹²



Fig. 30. Prædikestol fra o. 1700, renoveret 1857(?) (s. 4753), med lydhimmel fra 1619 (s. 4754). H. Wichmann fot. 1997. - Pulpit c. 1700, renovated 1857(?), with sounding-board from 1619.

Lydhimmel (fig. 30), skænket 1619 af Christen Frost og Karen Larsdatter (Lauritsdatter) i Hovedgård, afeg, med enkelte nyere dele affyr. På den forholdsvis lille, sekskantede himmel står med reliefversaler giverindskriften, der begynder i frisefelterne og fortsætter på topstykkerne: »Dene hemel hafer Chresten Frost oc Karen Lersd Hofd giev et til kiertid for dieres begravels oc tafl i kirken 1619« (fig. 45). I regnskabet oplyses kirkeværge Frost at havde betalt himlen og holdt to snedkere med kost i fire uger for at gøre den, for sin og hustruens samt deres børns begravelse, tillige med et epitafium og en ligsten i kirken (jfr. kalkmalet indskrift, †epitafium, gravsten nr. 2).⁵⁴ De udsavede topstykker, mellem små spir, har i midten cirkulær krans af attisk slyngbånd, omgivet af beslagværk; forinden indskriftfelt under halve blomsterrosetter. Mellem de tilsvarende dekorerede hængestykker er anbragt hængeskiver. Af undersiden synes kun midtrosetten med pinjekogle at være oprindelig.

Stol, opgang og himmel står nu malet i rødbrune og mosgrønne farver fra 1900ernes begyndelse med detaljer i beige, gult og blå (himlens underside blå med gule stjerner og forgyldt midtroset), på stolen sort og beige, bl.a. på søjlerne, der herudover har omløbende kant i grønt og ringled i rødt. Indskrifterne gule på brun baggrund. Den fortløbende, malede versalindskrift på opgang og stol lyder: »Til hvem skulle vi gaa hen du har io det evige Livs Ord og vi have troet og erkendt at du er Kristus den levende Guds Søn«.

Himlens ældste behandling var en fernisering, udført 1619 af to malere fra Horsens.¹⁰ Herover ligger et blågråt lag, påført træet uden kridtgrund på stol og himmel, et hvidgråt lag med detaljer i sort og lys gråblå, nok fra o. 1857 og endelig en brun egetræsådring (dog ikke på søjlerne og himlens underside), sandsynligvis fra 1879.²⁶

†*Prædikestol*, omtalt 1618 i forbindelse med ophængning af himmel.¹⁰

Stolestader, o. 1857,⁵² af fyr, med genanvendelse af ældre egetræsgavle, der er fornyet med udskårne topstykker. Stolene, som tidligere var



Fig. 31. Indre, set mod vest. H. Wichmann fot. 1997. - *Interior to the west.*

forsynet med $\dagger$ låger, har skråtstillede ryglæn med rektangulære, glatte fyldinger.⁵⁵ Ved istandsættelse 1991 suppleredes med fem nye stole. Alle maledes som ved 1900'ernes begyndelse i rødbrune og mosgrønne nuancer samt beige. 1988 registreredes to lag egetræsådring, det ældste gulbrunt, nok fra o. 1857, det yngste brunt, svarende til prædikestolens, sandsynligvis fra 1879.

$\dagger$ *Stolestader* er tidligst omtalt 1615, da to Horsenssnekere reparerede kvindestolene og lavede to nye.¹⁰ 1791 beskrives de som åbne med »bænke og række«.¹² 1803 manglede kvindernes stole »rækkeværk« (rygstød).¹¹

Knagerækker. Ved synet 1885 ønskedes anskaffet 20 hatteknager til knagerækken på skibets søndre side.¹⁵ Nu genopsat i våbenhuset.

$\dagger$ *Skrifestol*, nævnt 1791 i upåklagelig stand,¹²

malet 1839.¹³ 1863 ønskedes væggene i »præstens stol« forsynet med en tynd træbeklædning;¹⁵ 1876 trængte beklædningen til fornyelse og stolen til oliemaling.⁵⁶

$\dagger$ *Degnestole.* 1702 omtales én som brøstfældig og løs,¹¹ men 1791 er én, ligesom $\dagger$ skrifestolen, i upåklagelig stand.¹² 1863 ønskedes også her tynd træbeklædning¹⁵ og 1876 ligeledes fornyelse og maling.⁵⁶

Armstol til præsten (fig. 32), o. 1900, afbejdset eg, 95 cm høj. Ryg og sider med udskårne ornamenter, armlæn af tykke rundstave. I stolen to puder med korsstingsbroderi i grå nuancer på brun bund efter B. Thorvaldsens »Dagen« og »Natten«, tidligst nævnt 1949.¹⁵ Nu i korets nordøsthjørne. To *borde*, o. 1900, af samme materiale og udførelse, 77 cm høje. 1907 placeret ved indgangsdøren, det ene nu i tårnrummet.⁵⁷

†*Herskabsstole*. 1791 omtales øverst i kirken to små stole med låger tilhørende Hovedgård.¹²

Fem ens *bænke*, o. 1850, hvoraf tre 1862 var i våbenhuset, to i skibets vestende.¹⁵ Nu malet som stolestaderne. Nogle brøstfældige *†bænke* nævnes i våbenhuset 1753.¹¹

†*Skab*, blev 1615 forsynet med ny lås med nøgle.¹⁰ 1702 manglede lås i skab til messeklæder.¹¹

To *fattigbøsser* af messing (fig. 33), anskaffet 1906,²⁶ Frijsenborgs vanlige type af klokkeform med pengetragt, 23,5 cm høje, udført efter tegning af V. Th. Walther 1891 og svarende til dem i bl.a. Lading og Hammel (jfr. s. 1856, 3465). På korpus graveret med tidstypiske versaler: »Til de fattige M:K-I-V-F. 1906« for kirkeejeren Mogens Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg. Opsat ved norddøren.



Fig. 32. Præstens armstol, o. 1900, med broderi efter Thorvaldsen (s. 4755). H. Wichmann fot. 1997. - *Priest's chair, c. 1900, with embroidery after a Thorvaldsen motif*



Fig. 33. Pengebøsse fra 1906 (s. 4756). H. Wichmann fot. 1997. - *Money box from 1906.*

En *†pengetavle* nævnes 1702 som »ubrugelig«.¹¹ 1862 fandtes en *†kirkeblok* af træ, to *†pengebøsser* af blik og en *†klingpung* af plys.¹⁵

Dørfløje. Den rundbuede våbenhusdør med profilfelter samt fløj døren mellem våbenhus og skib er af nyere dato. 1958 udførtes ny dør mellem skib og tårnrum.

†*Orgelpulpitur* (jfr. fig. 35), 1907, i skibets vestende og tårnrum. Brystning med glatte fyldinger, flankeret af pilastre. Fjernet 1957.

Orgel, 1958, med fem stemmer, bygget af Marcussen & Søn, Åbenrå. Disposition: Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Oktav 2', Quint 1 1/3'. Facaden, tegnet af Karen og Ebbe Clemmensen, består af syv asymmetrisk placerede pibefelter. Oprindelig i ubehandlet egetræ, ved sidste istandsættelse malet i overensstemmelse med det øvrige inventar. I skibets sydvestre

hjørne. †*Orgel*, 1907, med fem stemmer, bygget af A. C. Zachariasen, Århus⁵⁸ og anskaffet ved frivillige bidrag fra menigheden.²⁰ På samtidigt †orgelpulpitur i vest. En tegning af et vestpulpitur med orgel (fig. 35) viser en tredelt orgelfacade af standardtype fra Frederik Nielsens orgelbyggeri,⁵⁹ sammenbygget med pulpiturbrystningen. Tilsvarende facader findes i Lyngå (s. 1780) og Nørre Galten (Galten hrd).

Salmenummertavler. 1) Fire ens, o. 1900,⁶⁰ af den vanlige Frijsenborgtype med rundbuet gavl og sortmalede tal på hvide indskudsbrikker. Tavlerne, der o. 1958 henlagdes på loftet, genophængtes 1992 efter opmaling. 2) Fem ens, fire fra o. 1958, den femte 1963,¹⁵ af blankt egetræ, 80x61 cm, til metalhængetal. Nu ude af brug.

†*Salmenummertavler*. 1862 havde kirken tre »salmebrædder med løse numre«,¹⁵ anskaffet o. 1857.²⁶ Samtidig nævnes i inventariet en †*færkestævnetafle*.¹⁵

Lysekroner. 1-3) Tre ens, 1929, hver med 2x6 arme; ifølge stemplede versalindskrifter på nederste ring støbt af gørtler M. P. Iversen, Hjørring. På hængeskuglerne er graveret med skrift: »Anno 1929«. I de tre østligste hvælv. 4) En krone næsten svarende til de tre øvrige, formentlig bestilt hos G. Erstad-Pedersen 1959 efter orgelpulpiturets nedtagelse; i vestre hvælv.

Kirkeskib (jfr. fig. 19), skænket 1954 af savværksejer M. Nielsen og biografejer D. A. Jensen, Hovedgård. Udført af sidstnævnte som kopi af en hollandsk fløjte fra o. 1650.⁶¹ Det 140

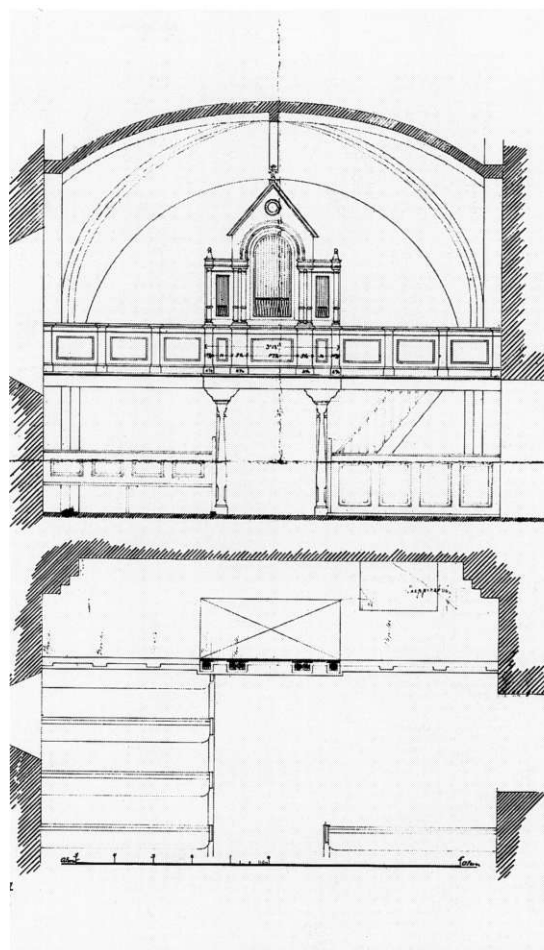


Fig. 35. Opstalt og plan af orgelpulpitur 1:125 (s. 4756). Carl Kiilsgaard 1907, LAVib. - *Elevation and plan of organ loft.*

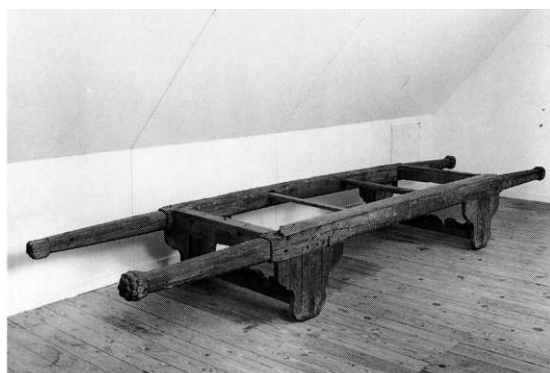


Fig. 34. *Ligbåre fra 1700rne, nu i Glud museum (s. 4757). H. Wichmann fot. 1997. - **Bier*, 18th century, now in the Glud museum.

cm lange, tremastede skib har fuld rigning, otte kanoner og løve som gallionsfigur. Skroget er sort, kølen hvid og på agterstavnen er malet et gyldent anker på blå bund, skibspapirer ilagt.⁶² Ophængt i gjordbuen mellem de to vestligste fag.

**Ligbåre* (fig. 34), 1700rne, af fyr med ben af eg, 46 cm høj, 368 cm lang inkl. bærestængernes drueklaseformede endeknopper, ca. 84 cm bred. Båren har ved benene nyere, udskårne tværstykker og foroven støtter, alt af fyr. I inventariet 1862 omtalt som gammel.¹⁵ Nu i Glud Museum.⁶³ †*Ligbåre* nævnt 1702.¹¹

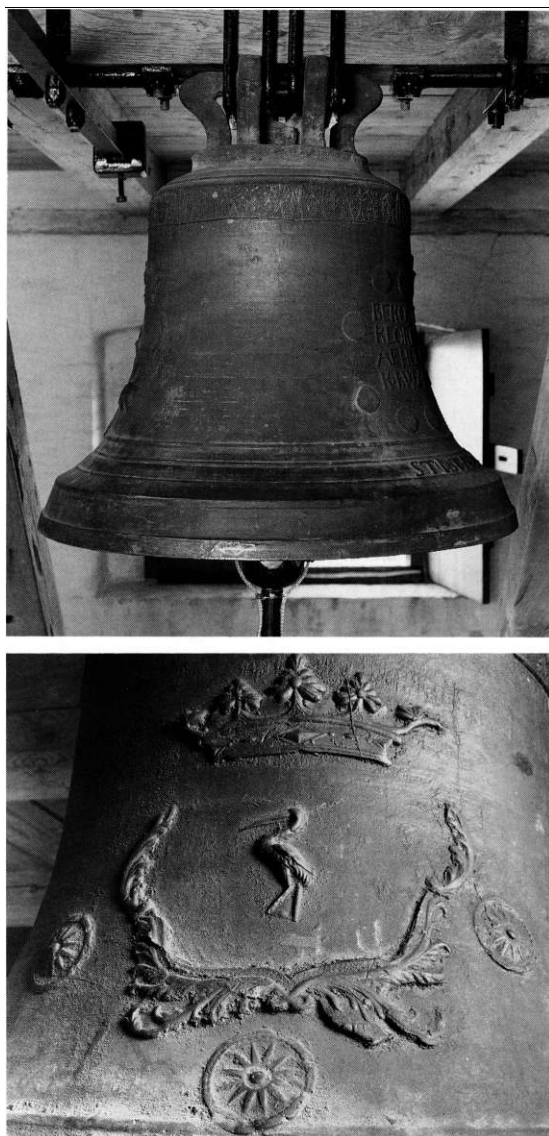


Fig. 36a-b. a. Klokke, støbt 1815 af D. H. Reimer, Randers, b. Detalje med trane (s. 4758). H. Wichmann fot. 1997. - a. Bell, cast 1815 by D. H. Reimer, Randers, b. Detail with crane.

Klokke (fig. 36a), 1815, omstøbt af Daniel Henrich Reimer, Randers,⁶⁴ sandsynligvis bekostet af kirkeejer, kammerherre Jens Carl Krag-Juel-Vind-Arenfeldt (s. 4733); 72 cm i tv. Øverst omkring halsen stiliseret bladbort, værkstedets sædvanlige, svarende bl.a. til Tunøs (s. 2400). På legemets ene side, omgivet af

møntaftryk, indskrift med reliefversaler: »Bekostet Øritslev Klokkes omstøbelse af Her Kammerher V K I W Arnfeldt 1815«. ⁶⁵ De 12 møntaftryk, fire forskellige, hver gentaget tre gange, viser to mønters for- og bagside. 1) Grevskabet Tyrol, Rudolf (1595-1612, Tysk-romersk kejser fra 1576), Thaier, møntsted Hall, 1603 el. 1605. Forside: kejserens buste til højre (fig. 37a), bagside: kronet våben (fig. 37b). 2) Hertugdømmet Slesvig-Holsten, den kongelige linje, Christian V, krone (fire mark), møntsted Glückstadt, ulæseligt årstal (1692-94). Forside: kronet dobbeltmonogram (C5) mellem palme-grene (fig. 37c), bagside: kronet våben, formentlig tre leoparder (fig. 37d). ⁶⁶ Over indskriften er i relief gengivet en stående trane, der med en sten i sin løftede fod kan symbolisere årvågenhed. På klokkelegemets anden side gentages tranen, her omgivet af støberiets ofte benyttede akantusbladornament og en femtakket krone (fig. 36b), svarende til den på klokken i Skovby (s. 1981). ⁶⁷ Mellem slagringens profillister under giverindskriften står støberens navn med reliefversaler: »Støbt af D. Reimer i Randers N=159«. Ophængt i slyngebom.

†*Klokker*. 1-2) Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken afgive to klokker, der med jernfang (tilbehør) vejede hhv. 1½ skippund og 1 skippund og 2 lispund. ⁶⁸ 3) Tidligst omtalt i regnskaberne 1617, ¹⁰ omstøbt 1815 (jfr. ovf.).

Klokkestol, samtidig med tårnets ombygning (s. 4738), afeg med skråstivere af fyr, indrettet til én klokke. Stolens to stolper støttes på hver side af skråstiver, tappet ned i fodbjælkerne.

GRAVMINDER

†*Epitaf*. Christen Frost gav 1618 forskelligt til kirken (jfr. kalkmalet indskrift og prædikestols-himmel) som betaling for »tavle og ligsten at indsætte i kirken«; hustrus og børns begravelse nævnes. ¹⁰ Hans gravsten (nr. 2) lå i koret, hvor der 1791 ¹² befandt sig et »gammelt epitaf af træ på muren«.

Gravsten. Alle er i begyndelsen af dette århundrede opstillet i våbenhuset og forsynet med støbt ramme med hjørnefremspring.

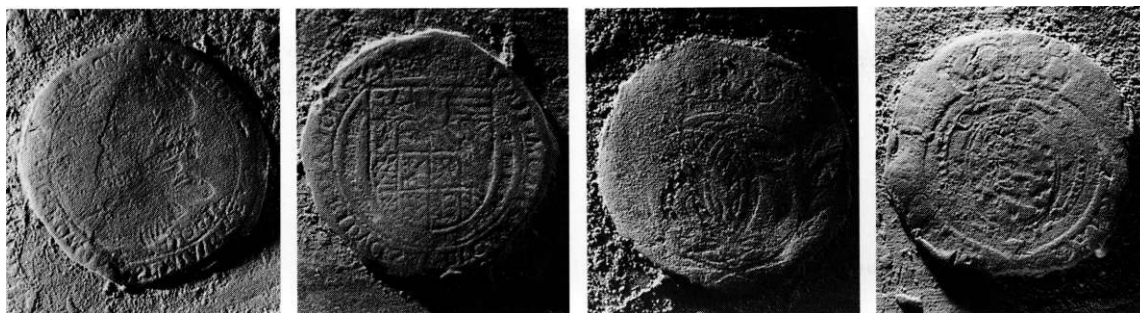


Fig. 37a-d. Detaljer fra klokke, jfr. fig. 36a, møntaftryk af en thaier fra grevskabet Tyrol 1603 el. 1605 og af en krone (fire mark) fra hertugdømmet Slesvig-Holsten, (1692-94) ulæseligt årstal (s. 4758). a. Brystbillede af kejser Rudolf, b. Kronet våben. c. Christian V.s kronede dobbeltmonogram, d. Kronet våben. H. Wichmann fot. 1997. - a-d. Details of the bell, cf. fig. 36a, impression of a thaler coin from the duchy of Tyrol, 1603 or 1605, and of a crown (four marks) from the duchy of Schleswig-Holstein, (1692-94) illegible date. a. Portrait bust of Emperor Rudolph, b. Crowned arms. c. Christian V's crowned double monogram, d. Crowned arms.

1) (Fig. 38), 1591, over Jens Grøn »som bode i Hovit (Hoved(gård)) og døde i Tyrsting den...« og »hvstrv Ane Nielsdatter(?), som døde i Hovit den 23. decemb: ao 1571... Denne sten lod deris son Niels Grøn i Borup opreise(?) 1591«.

Grågrøn glimmersten,⁶⁹ 167x126 cm, med indristet rammelinie og versalindskrift, der udfylder feltet inden for en ligeledes indristet portal med tredelt bue, båret i hver side af en halvsøjle afnærmest toskansk form. I hjørnerne fordybede, cirkulære felter med evangelistsymboler i relief. Øverst, under den centrale bue, Jesumonogram, nederst i midten halvmåne og (læderet) stjerne(?) inden for krans.⁷⁰ Såvel foroven som forneden mangler et hjørne.

Stenen, der oprindeligt lå i koret (jfr. alterstager, hvis indskrift nævner et par personer yderligere, der muligvis har været begravet samme sted), er nu placeret sydligst på våbenhusets vestvæg.

2) (Fig. 39), o. 1618, over »erlig mand« Christen (Morten)søn Frost (jfr. kalkmalet indskrift og prædikestolshimmel), født i Hald, død 16• (1638) og hustru Karen Lavritsdatter »som henvov i Herren den • (1650)«.⁷¹

Figursten af rød kalksten, noget slidt og brudt i flere stykker, 176x100 cm. Indskrift med skrå reliefversaler i fodfeltet, der optager ca. en femtedel af stenens højde. Herover står ægteparret

let drejet mod hinanden under en dobbeltbue, der i siderne går over i stenens glatte ramme. Mod bundfladen ledsages rammen af hulkel, der forneden kombineres med det skrågulv, hvorpå personerne står. I midten støttes buerne af englehoved, hvorover er to skjolde med (bojmærker, til venstre ægtemandens, et par arme(?), der holder et hjerte, hvorfra udgår stråler(?), til højre hustruens Jesumonogram, og herunder, med reliefversaler, afdødes initialer, sammenkrevet »CF« og »KL«(?). I hver af de ydre svikler et englehoved. På buekanterne, skrevet med reliefversaler, henholdsvis »Voris egen mact er intidt vert« og »...ve...e...ofervonden«.

Den velhuggede, tidstypiske fremstilling er nært beslægtet med bl.a. sten nr. 1 i Kattrup (s. 4726). Christen Frost, som var kirkeværge og herredsfoged, har lang moustache, skipperskæg og hår, som bagtil bølger ud over pibekraven; han er iført midtknappet trøje med bælte samt knæbukser inden for kappen, der når neder for knæene. Hans fortrinsstilling antydes ved kappen, der går hen foran konen, og den ene fod, der træder over bundrammen. Hustruen bærer konehue, lang, folderig kjole og kappe. Begge står i bøn med sammenlagte hænder.

Stenen med de udfyldte årstal er antagelig fremstillet o. 1618 (jfr. fepitaf) og lå o. 1770⁷² i koret; senere flyttet til våbenhusgulvet, og 1901



Fig. 38. Gravsten nr. 1, 1591, over Jens Grøn og hustru Anne Nielsdatter, sat af sønnen Niels Grøn (s. 4759). Henrik Wichmann fot. 1997. - *Tombstone no. 1, 1591, of Jens Grøn and his wife Ane Nielsdatter.*

af synet beordret stillet op ad væggen, nu vest for døren.

3) (Fig. 40), o. 1626, over »erlig oc vlacht[!] mand Jens Hansen barenfød i Tvingstrup...s døde den 15 mi anno 1600 hans alder 70 aar med hans kiere hvstrv Kiersten lensdatter barrenfød i Hoffved (Hoved(gård))...døde den 18 mai anno • (1626) i hinds alder 72 ar...oc afled 6 sønner (og 4 døtre)«. ⁷³

Rød ølandskalk, 169x104 cm, ret slidt i en bane ned over midten. Indskriften, med reliefversaler i 15 linier, har dækket fladen inden for en plan ramme, der dels er kombineret med stenens tilsvarende ramme, dels flankerer et Jesu-monogram i midten over indskriften. I hjørnerne relativt store evangelisttegn i cirkulære rammer, der delvis går i et med stenens ramme. Felterne mellem rammen og evangelistmedaillonerne er udfyldt med bladornamenter. De respektive navne med reliefversaler: Foroven »S.

Marchus« (det andet slået af), forneden »S. Luchas« og »S. Iohannes«. Evangelistsymbolerne er traditionelle med undtagelse af det for Matæus, der fremstiller englen skrivende i en bog, der ligger opslået på et bord. Mellem de nedre hjørnemedailloner to skjolde, hvis mærker næppe lader sig tyde med sikkerhed (hustruen Kirsten var muligvis datter af ovennævnte Jens Grøn (jfr. gravsten nr. 1)). Stenen, der synes tidligere at have ligget i skibet, ⁷³ står nu ved våbenhusets sydvæg, øst for døren.

4) (Fig. 41), første halvdel af 1600rne, over anonymt ægtepar. Rød ølandskalk, øverste del brudt af; nuværende højde 169 cm (oprindelig omkring 190), bredde 92. Langs de tre bevarede sider en 14 cm bred ramme med forsænket bånd



Fig. 39. Gravsten nr. 2, o. 1618, over herredsfoged Christen Mortensen Frost, †1638, og hustru Karen Lauritsdatter (s. 4759). Henrik Wichmann fot. 1997. - *Tombstone no. 2, c. 1618, of Christen Mortensen Frost, district judge, †1638, and his wife Karen Lauritsdatter.*

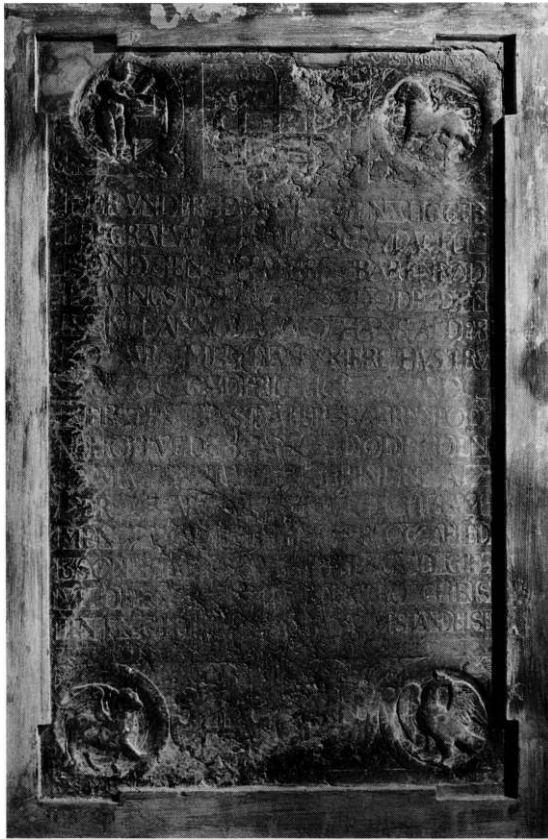


Fig. 40. Gravsten nr. 3, o. 1626, over Jens Hansen, †1600, og hustru Kirsten Jensdatter, †1626 (s. 4760). Henrik Wichmann fot. 1997. - *Tombstone no. 3, c. 1626, of Jens Hansen, †1600, and his wife Kirsten Jensdatter, †1626.*

med reliefversaler på prikket baggrund. Indskriften, der har stået med skrå reliefversaler og omfattet mindst 19 linier, har udfyldt fladen inden for rammen; kun enkelte bogstaver kan skimtes. I de to nedre hjørner evangelistmedail-loner for henholdsvis Lukas og Markus, hvis navne er skrevet med reliefversaler på bånd for-neden i cirklen. Nederst to skjolde, utvivlsomt for et ægtepar, hvis mærker er slidt ud. I stenens omløbende bånd, med begyndelse antagelig på den forsvundne, øvre kortsider, læses: »...ader ...sken dø oc siger: kom...menniskens børn. psal: xc«. Sidste del af feltet udfyldt med bånd-slyng. Opstillet nordligst ved våbenhusets ve-stre væg.

†*Gravsten*, sidste halvdel af 1600rne, over brødrene Søren og Peder Jensen samt først-nævntes hustru Dorte Thomesdatter, † o. 1697. I en retstvist 1716⁷³ angående flytning af grav-sten fra kirken, nævnes denne sten, og det an-føres, at den var »ført fra Norge« hertil og frem-stillet på Dorte Thomesdatters foranledning ved mandens død; samtidig oplyses, at bogsta-vernens indhugning havde kostet fire skilling stykket. Efter sin død blev hustruen selv lagt i samme grav.

*Kirkegårdsmonumenter.*⁷⁴ De 16 bevarede *støbe-jernskors* stammer fra perioden 1851-77. Siden 1990, da de fleste blev hentet frem fra loftet og alle malet op, står de på kirkegården. Nr. 1 og 2 står muligvis på oprindelig plads. Forskellige

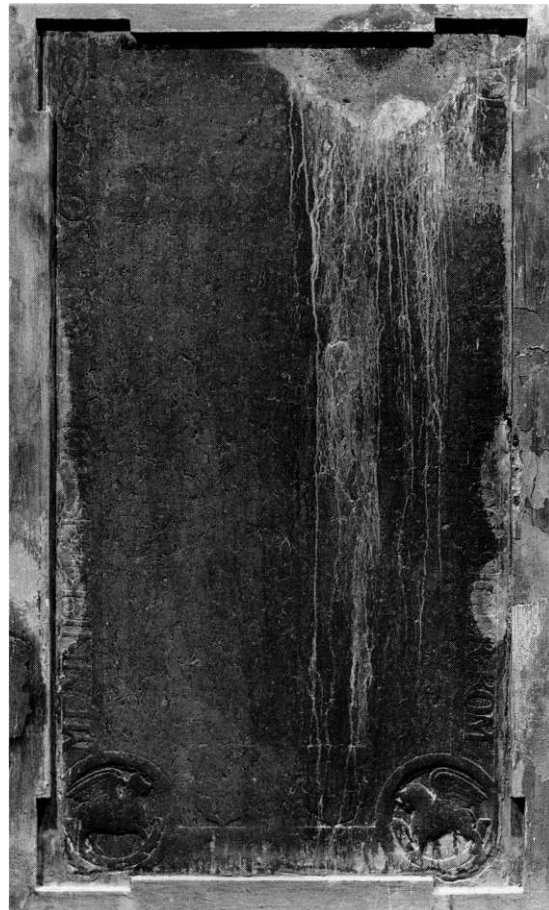


Fig. 41. Gravsten nr. 4, fra første halvdel af 1600rne, over anonymt ægtepar (s. 4760). Henrik Wichmann fot. 1997. - *Tombstone no. 4, from the first half of the 17th century, of unnamed married couple.*



Fig. 42. Støbejernskors nr. 8, fra o. 1859, over gårdmand Søren Christensen Bager, † i Tvingstrup (s. 4762). Henrik Wichmann fot. 1997. - Cast-iron cross no. 8, c. 1859, of Søren Christensen Bager, farmer, † in Tvingstrup.

udformninger fra de førende støberier i Horsens er repræsenteret.⁷⁵ Korsenes bagside er glat, dog har adskillige ældre (nr. 2-7) her en kant.

1) O.1850, over Hans Nielsen, gårdmand i Tvingstrup, *20. okt. 1799 i Stensballe, †23. nov. 1851 »i sit 24 aars ægteskab dybt savnet af sin ømme kone (jfr. nr. 2) og kiærlige børn«. Indskrift med antikva i relief, navnet og den afsluttende sentens med versaler. Det 122 cm høje (inkl. den bladsmykkede sokkel) kors (AaF, 104, jfr. nr. 2 og 4) har konkave vinkelspidser og foroven sommerfugl, på hver aftværarmens ender akantusornament og nederst anker. På fodstykket »Stallknecht Horsens«. Syd for skibet.

2) O.1853, over Kirstine Pedersdatter Wintther, *9. aug. 1790 i Ørridslev, †5. juni 1853 i Tvingstrup, »gift 1816 med lens lensen og 1827

med Hans Nielsen (jfr. nr. 1), og blev i første ægteskab moder til 4 og i det andet til 2 børn«. Det 122 cm (inkl. sokkel) høje kors svarer til nr. 1, dog uden dekoration på tværarmen. Nederst »Stallknecht Horsens«. Ved siden af nr. 1.

3) O.1854, over pigen Ane Marie Pedersen, *3. marts 1836 i Tønning, †31. jan. 1854 i Ørskov. Indskrift med antikva i relief, navnet med versaler. Det 111 cm høje kors (AaF 105, svarende til nr. 6, jfr. nr. 5) har hammerformede ender, foroven med sommerfugl og på tværarmen akantusornamenter; på fodstykket »Stallknecht Horsens«.

4) O.1855, over gårdmand lens Feveile lensen Vinther, *22. maj 1799 i Ørskov, †20. juni 1855 i Ørridslev »savnet af sin efterladte enke (jfr. nr. 9) og 2 døttre«. Det 114 cm høje kors svarer i form, skrifttype og dekoration til nr. 1. På fodstykket »Stallknecht«.

5) O.1856, over gårdejer Peder Pedersen, *6. aug. 1801 i Lund, †2. juli 1856 i Ørskov »gift med Mette Katr. Rasmussen, fader til 7 børn«. Det 109 cm høje kors svarer i form, skrifttype og dekoration til nr. 3 og 6, men har yderligere et anker forneden på stammen. På fodstykket »Stallknecht Horsens«.

6) O.1857, over Ane Sophie Jacobsdatter, *5. juli 1826 i Møeballe, †26. okt. 1857 i Venneboe »efterladende 4 sønner. 1 søn modtager hende hisset«. Det 109 cm høje kors svarer i form, skrifttype og dekoration til nr. 3, jfr. nr. 5. Nederst »Stallknecht Horsens«.

7) O.1858, over Erik Hansen, *3. jan. 1835 i Ørridslev, †8. april 1858 smst. Det 88,5 cm høje kors svarer i form, skrifttype og delvis i dekoration til nr. 3 og 6, dog med håndtryk øverst og et anker forneden. Fodstykke og evt. fabrikantangivelse mangler.

8) (Fig. 42), o. 1859, over gårdmand Søren Christensen Bager, *10. dec. 1795 i Taaning, †9. dec. 1859 i Tvingstrup. Indskrift med antikva i relief, mens det indledende »herunder hviler« står med versaler. Det 102 cm høje kors (jfr. AaF. 301) har liggende oval i skæringen. Stammen og armens kløverbladsformede ender er dekoreret med henholdsvis englehoved og symmetriske akantusornamenter; forneden anker



Fig. 43. Støbejernskors nr. 13, fra o. 1862, over gårdmand Jens Thomasen af Tvingstrup, †1862 (s. 4763). Henrik Wichmann fot. 1997. - *Cast-iron cross no. 13, c. 1862, of Jens Thomasen of Tvingstrup, †1862.*

sammen med kors og hjerte. Fodstykke og evt. fabrikantmærke mangler.

9) O.1860, over Ane Madsdatter, enke efter lens Feveile lensen Vinther (jfr. nr. 4), *17. feb. 1803 i Ørridslev, †12. juni 1860 smst. Indskrift med reliefkursiv. Det 110 cm høje kors (AaF 119, svarende til nr. 16) har femtakkede, konkave vinkelspidser og er øverst dekoreret med håndtryk, på tværmens ender med planteornament. På fodstykket »M&J« for Møller og Jochumsen, Horsens jernstøberi.

10) O.1860, over pigen Marie Christensen, *17. feb. 1836 i Ørskov, †23. april 1860 smst. Indskrift med reliefkursiv. Det 109 cm høje kors (AaF 327, svarende til nr. 14 og 15, jfr. nr. 12), hvis arme ender i gennembrudte, stiliserede planteornamenter med frøkapsler, har håndtryk foroven; nederste del indstøbt i cementblok.

11) O.1860, over Peter Petersen, *2. sep. 1859 i Ørskov, †30. nov. 1860 smst. Indskrift med reliefkursiv. Det 93 cm høje kors (AaF 98, svarende til nr. 13) har hjerteformede korsarmsender; foroven er stammen smykket med krans, forneden med putto på delfin. På fodstykket »M&J« for Møller & Jochumsen, Horsens jernstøberi. Sokkel mangler.

12) O.1862, over Thomas Rasmus Thomasen, *5. aug. 1861, †19. marts 1862. Indskrift med reliefkursiv. Det 60 cm høje kors, der mangler fodstykke og sokkel, svarer til nr. 11, men er uden dekoration.

13) (Fig. 43), o. 1862, over gårdmand lens Thomasen af Tvingstrup, *22. nov. 1817, †16. aug. 1862, gift 15. oct. med enken Marie Kirstine Nielsdatter, »begrædt af sin efterladte enke og datter«. Indskrift med reliefkursiv. Det 139 cm høje kors, hvis arme ender i gennembrudte planteornamenter (svarende til nr. 10, 14 og 15), er på stammen suppleret med cirkulær plade; herunder sommerfugl. På fodstykket »Møller & Jochumsen Horsens«.

14) O.1862, over ungkarl Christen Sørensen, *24. april 1836 i Ejer, †20. marts 1862 på Tvingstrup mark. »En moder og 6 levende sødskende begræde tabet af ham. En fader og 4 sødskende modtage ham i evigheden«. Det 124 cm høje kors, der i form og skrifttype svarer til nr. 10 og 15, jfr. nr. 12, er forneden dekoreret med anker og har på fodstykket »M&J« for Møller & Jochumsen, Horsens jernstøberi.

15) O.1869, over Sidsel Cathrine Hansdatter, enke efter gårdmand Christen Steffensen, *9. nov. 1794 i Ørskov, †6. juli 1869 smst. Det 119 cm høje kors svarer i form, skrifttype og dekoration til nr. 14. Fodstykke og sokkel mangler.

16) O.1877, over Mette Katrine Rasmussen, *24. juni 1804 i Lund, †11. maj 1877, »gift med Peder Pedersen. Moder til syv børn«. Det 119 cm høje kors svarer i form, skrifttype og dekoration til nr. 9, dog med sommerfugl øverst. Fodstykket sløret ved svejsning, men den udekorede sokkel er i behold.

KILDER OG HENVISNINGER

Ved embedet: Synsprot. 1862 ff. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875. Fagordbog s. 15.

NM: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker VI, 1895, s. 305-07. - Indberetninger ved V. Koch 1897 (bygning), Eigil Rothe 1901 og 1903 (kalkmalerier), Karsten Larsen 1988, 1991 og 1998 (kalkmalerier og inventar), P. Bøllingtoft 1996 og 1997 (kalkmalerier).

Notebøger. *NM:* Søren Abildgaard IX, 1771, s. 59 (bygning).

Tegninger og opmålinger. *NM:* Døbefont og vindue i kor ved V. Koch 1897. Akvareller af kalkmalerier ved Eigil Rothe og P. Rahbek 1902 samt E. Lind 1943.

LAVib: Godsarkiver. Frijsenborg. Våbenhusgavl, orgel m.v., en enkelt at tegningerne signeret Carl Kiilsgaard 1906 (G 341. 392). *Kunstakademiets bibliotek:* Skitse-mæssig plan og snit 1:50 ved H.G.Skovgaard 1955. *Horsens museum:* Div. u.å. og signatur. *Kgl. bygningsinsp. Århus:* Korrespondance og tegninger siden 1907.

Litteratur: MeddÅrhSt. 1971, s. 82 (kirkegård), 1990, s. 145 (kapel), 1993, s. 121-22 (restauration).

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård, bygning og gravminder ved Kjeld de Fine Licht, kalkmalerier og inventar ved Sissel F. Plathe og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1998.

¹ DiplDan. 2. rk. XI, nr. 268.

² ÆldDaArkReg. I, 171, desuden II, 183 og 185.

³ Samme 129.

⁴ DaMag. 4. rk. II, 40.

⁵ RA. DaKanc. Registerbøger på tiender i Fyns, Århus, Ribe og Viborg stifter til bortfæstelse.

⁶ KancBrevb., hhv. 12. dec. og 2. jan. Ang. kongetienden oplyser samme, at 17. aug. 1586 blev den givet til kapellanen Rasmus Dall i Horsens, der havde haft ildebrand, 10. juni 1598 blev den som støtte til genopbygning tildelt sognepræsten i Gangsted-Søvind, hvis residens var brændt, og 10. maj 1610 blev den bortfæstet til Jens Andersen i Tvingstrup på menige sognemænds vegne.

⁷ Kronens Skøder 30. sept.

⁸ LAVib. Landstingets skøde- og panteprot. 1731-37, f. 748.

⁹ KirkehistSaml. 3. rk. II, 209.

¹⁰ RA. DaKanc. 6 års kirkegsk... 1620.

¹¹ LAVib. Århus bispeark. 1700-1803 (C3. 1166-76).

¹² LAVib. Provsteark. Voer hrd.s provsti 1780-1812 (C30D. 7).

¹³ LAVib. Provsteark. Århus amts sdr. provsti. Synsprot. 1817-54 (C30I. 2).

¹⁴ Abrahamsen: Orientering, s. 58: 5°.

¹⁵ Synsprot. 1862 ff.

¹⁶ J. nr. 447/97. Dendrokronologisk datering har ikke været mulig. Jfr. V. Koch, i ÅrbOldkHist. 2. rk. XIII, 59-68, særligt s. 66.

¹⁷ Nicherne, der har været sekundært omdannede, ses på fotografier fra restaureringen 1996, men ved den lejlighed blev de ikke nærmere undersøgt. Ang. nicher alment, jfr. B. Stolt: Medeltida teater och gotländsk kyrkokonst, Visby 1993, s. 34-37.

¹⁸ Man fristes til at spørge, om der måske indgår marksten i væggene.

¹⁹ LAVib. Provsteark. Voer hrd.s provsti 1799-1812. Adsk. sager (C30D. 9).

²⁰ LAVib. Godsark. Stensballegård. Forsk. (G354. 47).

²¹ Ved provstesynene i disse år medvirkede håndværksmestrene P. S. Puck og A. Fisker. En af dem, eller måske begge, har formentlig haft arbejde ved ombygningen.

²² En udateret tegning i LAVib (fig. 6), der vistnok hører hjemme i den tid, da Carl Kiilsgaard på kirke-ejerens vegne havde tilsyn med kirken, lader formode, at der i begyndelsen af 1900'erne er foretaget en istandsættelse.

²³ LAVib. Århus bispeark. Korrespond. 1566-1845 (C3. 684).

²⁴ Jfr. noterne 15 og 26.

²⁵ Jfr. noterne 13 og 26.

²⁶ LAVib. Provsteark. Voer-Nim hrd. Synsprot. 1855-1938 (34. 3-4).

²⁷ Inv.nr. 4693 og 4091 samt j.nr. 328/99.

²⁸ NMj.nr. 216/01 og 50/02. Arbejdet fuldførtes med signatur og årstallet 1902 på skibets sydøstlige »murepille«, registreret 1988.

²⁹ Beckett: DaKunst, I, s. 267f., Erik Zahle: Danmarks Malerkunst, s. 12, Nørlund-Lind: Kalkmalerier, kat.nr. 61 samt Sissel F. Plathe i Danske Kalkmalerier, Romansk tid, 1080-1175, red. Ulla Haastруп, 1986, s. 82f.

³⁰ Her ses endnu så meget af de horisontale, vertikale og diagonale linjer samt farverester, at mæanderbortens forløb har kunnet identificeres. Iflg. P. Bøllingtoft svarer den til kronfriserne i S. Ibs i Roskilde (triumfvæggen) og i Måløv (DK. Kbh. amt s. 53, 624), begge steder med ikonfelter, hvilket dog ikke fmdes i Ørriidslev.

³¹ Mogens Larsen i Danske Kalkmalerier (jfr. note 29) s. 73.

³² Tolkningen foreslået af P. Bøllingtoft 1997. Se også Ellen Toft Strandmose: Triumfvæggens Mikael Dragdræber - et romansk motiv, i Iconographisk Post

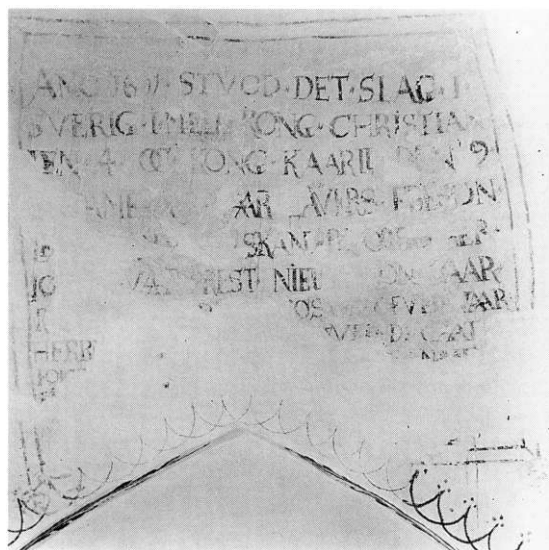


Fig. 44. Kalkmalet indskrift fra 1611 efter afrensning 1990. På sydkappen i skibets vestligste hvælv (s. 4746). Karsten Larsen fot. 1990. - Painted inscription from 1611 after cleaning in 1990. On the south cell of the nave's west vault.

1997 nr. 1, s. 14-27. Artiklens forfatter har ikke kendt billedet i Ørridslev.

³³ Søren Kaspersen: Kain og Abels offer i dansk, romansk vægmaleri. I *Imagines Medievales*, Uppsala 1983, s. 214.

³⁴ Tronende Kristus/Gud Fader i orantstilling (i mandorla) forekommer tilsyneladende forholdsvis sjældent. I Danske Kalkmalerier (jfr. note 29) s. 29, gives udsmykningen af triumfvæggen i Clayton kirke i England, hvor Kristus i mandorla, løftet af engle, sidder med hænderne formentlig i orantstilling. Fremstillingen er flankeret af de tolv apostle.

³⁵ E. Rothe skriver: »Kalkmalerierne vare ikke malede »al fresco«, for saavidt herved skal forstaaes, direkte paa den vaade Puds, derimod paa et vaadt Hvidtekalk lagt paa den glittede Pudsoverflade«, en oplysning, der gentages 1924 af Francis Beckett (jfr. note 29) s. 267. P. Bøllingtoft finder kun delvis dette rigtigt, idet blot indridsninger og konturtegninger i gul og rød okker samt enkelte flader, også med jordfarver, er udført på den våde kalk, mens resten af farverne er påført efter optørring.

³⁶ Der er siden 1992 foretaget tre indbyrdes uafhængige analyser af det brunsorte lag, der indeholder manganoxider samt jern og organisk materiale (humus?), jfr. K. Larsen 1998 og P. Bøllingtoft 1997. Et sortbrunt lag mellem puds og kalk er, ifølge Kirsten Trampedach 1997, ligeledes iagttaget i Sønder Jernløse; dog er laget ikke analyseret. P. Bøllingtoft har

oplyst, at malerierne i Tamdrup også er malet på kalk, her er dog intet brunsort lag.

³⁷ Farvepigmenterne består af gul og rød okker, jernoxyd (hvidt), kønrøg (sort), lapis lasuli (blå) og kobbersalt (turkisgrøn).

³⁸ P. Rahbeks akvarel, nok udført efter arbejdets fuldførelse, viser næsten samme tekst.

³⁹ JySaml. 4. rk. VI, s. 330.

⁴⁰ LAVib. Århus bispeark. Voer herredsbog 1661 (C3. 1102).

⁴¹ Jfr. note 15. Maleriet var o. 100 cm højt og o. 90 cm bredt.

⁴² Jfr. note 40. En kalk og disk af sølv er tidligst nævnt 1661.

⁴³ Jfr. note 26. 1889 ønskedes bageret forhøjet en halv tomme (1,3 cm), men blev i stedet fornyet.

⁴⁴ Sandsynligvis et underlødighedsmærke, angivende en lodighed på 12.

⁴⁵ »Registrering af navnestempler gennem 100 år for arbejder af ædle metaller 1893-1993«. *Ædelmetalkontrollen* 1993, s. 51.

⁴⁶ DaAtlas., s. 205.

⁴⁷ Else Jensdatter kan muligvis, ud fra navnet, have været søster til Niels Grøn. Over en anden formodet søster, Kirsten Jensdatter (Grøn) og hendes mand, Jens Hansen, er lagt en gravsten, nu i kirkens våbenhus (nr. 3, s. 4760).

⁴⁸ På de to stager er skjoldet og bogstavernes form forskellig. De er derfor sandsynligvis graveret af to personer ligesom giverindskrifterne, der har varierende stavemåde og tegnsætning.

⁴⁹ Ørridslevs røgelsekar deponeredes 1912 i Nationalmuseet (inv.nr. D8050). Iflg. Hiltrud Westermann-Angerhausen: Gennemgang af 2. afd.s røgelsekar, tilhører karret en lille gruppe, der foruden de allerede nævnte tæller et fra en ubekendt kirke (inv.nr. 9070) og et i Karlstrup kirke i Småland.

⁵⁰ Jfr. Heinrich Reifferscheid: Über figürliche Giessgefäße des Mittelalters, i *Mitteilungen aus dem Ger-*



Fig. 45. Topstykke fra lydhimmel, jfr. fig. 30 (s. 4754). H. Wichmann fot. 1997. - Top section of the sounding-board, cf. fig. 30.

manischen Nationalmuseum 1912, Nürnberg, s. 36, note 156; Otto v. Falke og Erich Meyer: *Romanische Leuchter und Gefässe der Gotik*, Berlin 1935, s. 61, nr. 370 med fig. 348.

⁵¹ Jfr. Michael Hütt: *Aquamanilen. Gebrauch und Form*, Mainz 1993, s. 78ff.

⁵² Jfr. note 20 og 26.

⁵³ I Århus amt kendes stole med snoede hjørnestolper i Spørring og Tranbjerg, o. 1675-1700 (s. 1683, 2230), Grædstrup, o. 1700 (s. 3865) og Vinding, 1730'erne (s. 3897).

⁵⁴ Jfr. note 10. Samtidig gav han de tidligere omtalte egetræer til kirkegården (s. 4734).

⁵⁵ Dele af et gammelt ryglæn er anvendt som dør til opbevaringsrum i tårnets nederste stokværk. I rummet står to stolestadelåger, malet i olivengrønt og rødbrunt med detaljer i blå og beige.

⁵⁶ Jfr. note 15. Muligvis ønskedes en brun egetræs-ådring svarende til prædikestolens og stolestadernes.

⁵⁷ Et sæt svarende hertil, bestående af en stol og to borde, findes i nabokirken Vær.

⁵⁸ A. C. Zachariasen: *Fortegnelse over leverede orgler*, i *Den Danske Orgelregistrant*.

⁵⁹ Frederik Nielsens orgelbyggeri i Århus blev 1906 overtaget af A. C. Zachariasen.

⁶⁰ Jfr. note 15. Den ene muligvis anskaffet 1906.

⁶¹ En fløjte er et ældre hollandsk, tremastet skib, der er lavt og bredt på midten og med høje opbygninger for og agter.

⁶² Oplyst af Jess Kromann, konsulent for kirkeskibsmodellerne, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

⁶³ Iflg. museumsprotokollen kom båren til museet 18. okt. 1921 fra Tyrsted kirkegård, oplyst af museumslederjohan Schachner. I brev fra 1929 (i NM korrespondancearkiv: Bjerre sogn, Bjerre hrd., Vejle a., j.nr. 168/28) oplyser Søren Knudsen, Glud museums stifter, at båren oprindelig stammede fra Ørridslev, siden opbevaret i Tyrsted og skænket museet af provst Freuchen. Formentlig ved placeringen i nuværende udstilling (slutningen af 1950'erne?) i en udnyttet loftsetage med meget stejl og trang trappe i et af museets huse er båren savet midt over og holdes sammen med jernbånd på undersiden.

⁶⁴ Klokkestøber Daniel Henrich Reimer, Randers, blev af Nyrop: *Kirkeklokker*, s. 134, opfattet som to personer, Henrich og Daniel (formodet søn). I brev af 6. maj 1888 (i NM, jfr. DK Århus, s. 2078, note 46) til Provst Seidelin, Storrø, redegør F. Uldall for denne misforståelse og fastslår, at der kun er tale om én person, hvilket han gentager fem år senere i Randers Amtssavis, 13. og 14. september 1893. Alle af ham kendte oplysninger om Daniel Henrich Reimer og

hans klokker er medtaget her, dog optræder klokken i Ørridslev ikke, da han først registrerede den 1895. Jfr. Povl v. Spreckelsen: *Randers købstads historie I*, Randers 1952, s. 284. Der kendes en bygningstavle fra hans gård i Nygade: »No 103 Opbyggt 1815 af D: H: Reimer og Else Reimer« (Randers Amtssavis 11. marts 1958). Hans Nyholm: *Kirkeklokker i Danmark*, Moesgård 1996, s. 111, kender tilsyneladende ikke ovenstående oplysninger.

⁶⁵ Indskriftens første initial »V« stemmer ikke overens med kirke ejerens, hvis fornavne var Jens Carl.

⁶⁶ Aftrykkene er identificeret af museumsinspektør Jens Christian Moesgaard, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Se hhv. Johan S. Davenport: *European Crowns 1600-1700*, Galesburg, Illinois 1974, nr. 3005 og Holger Hede: *Danmarks og Norges Mønter 1541-1814-1977*, 3. reviderede udgave, 1978, nr. 125A el. B.

⁶⁷ På en klokke i Voer, Hjørring amt, benyttes samme bladornament, der tydeligvis har bestået af to dele, en nedre og en øvre; også i Skovby er øvre del vendt, modsat tilfældet i Ørridslev. Kronerne er tilsyneladende identiske.

⁶⁸ RA. Rgsk. ældre end 1559. Liste over indkrævede klokker 1528-29 (108A).

⁶⁹ Er det usædvanlige materiale hentet i Norge? Jfr. †gravsten.

⁷⁰ Niels Grøns våben med måne og stjerne sidder også på kirkens alterstager; jfr. desuden hans gravsten i Katstrup (s. 4726). På grundlag af arkivstudier af Herdis Therkelsen, Flemming, har Ole Bech Knudsen, Århus, oplyst, med henvisning til Pergamentbrev af 11. jan. 1580 (RA. Claus Glambeks privatark.), at Jens Grøn var søn af Erik Gødesen til Rask (Hvirring sogn, Nim hrd.).

⁷¹ Årstallene, der ikke er udfyldt på gravstenen, kan suppleres efter note 72. KancBrevb. meddeler, at Frost 19. marts 1634 fik livsbrev på første, ledige tiende i Voer hrd.

⁷² Andreas König: *Historiske Meddelelser om Præsterne og Præstekaldene i Aarhus Stift (o. 1770) og note 46.*

⁷³ Enkelte suppleringer m.v. efter afskrift af retsakter fra 1716 i LA Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær amter 1661-1799. Indk. breve vedr. Hjelmslev m.fl. (B5C. 73), meddelt af Ole Bech Knudsen, jfr. note 70.

⁷⁴ Ved den lokale *gravminderegistrering*, godkendt på provstesyn 11. nov. 1993, er der optaget 36 monumenter, inkl. de her nævnte 16 støbejernskors.

⁷⁵ Det i beskrivelserne anførte nummer, suppleret med AaF, refererer til katalognummeret i Aase Faye: *Danske støbejernskors*. Bearb. og udg. af Jan Faye 1988. På s. 216f. redegøres for støberier i Horsens.

SUMMARY

Ørridslev church is relatively large and built about the middle of the 12th century of local calcareous tufa. The craftsmanship is of high quality. The evidence of later periods also bears testimony to the fact that the church had a relatively sound economy. The original fairly plain building is well preserved; for example a number of oak window frames are in place, although they are in poor condition and cannot be dated. When vaults were put up at the beginning of the 16th century the wall piers supporting them were placed just in front of the windows. Therefore the fabric had to be pierced by new lights, and this must have been done in the south wall, although the present windows are the result of a systematic renewal in the 19th century.

A tower and porch were added in the 16th century, these additions are noteworthy each in their own way: the tower because of its size (re-

built in the 1860s), and the porch because it comprises two storeys like a number of other examples in the Århus diocese.

Fragmentary Romanesque mural paintings were recorded in the chancel in 1897. 1901 Eigil Rothe examined murals depicting the Sacrifice of Cain and Abel which had recently come to light. The traces of further contemporary murals were detected on the walls of the chancel and nave. The examination also revealed that the vaults had mural decorations characteristic for this area c. 1500 (P. Rahbek repaired and added to these in 1901). The nave's west vault bore an inscription from 1611. E. Rothe restored the murals on the chancel arch in 1902, but the walls were rewhitewashed. During a major restoration in 1990-92 Romanesque murals were found on the east wall of the nave and west wall of the chancel. And, in addition, fragmentary murals of the same period are preserved above

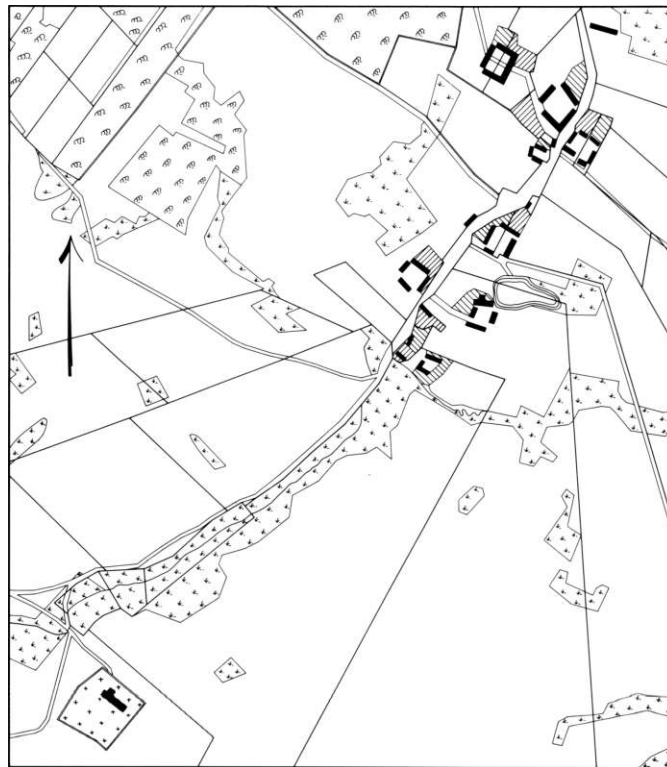


Fig. 46. Ørridslev 1:10000. Målt 1779, suppleret 1786 af Beenfeldt, rettelser medtaget til 1858. Kopieret af Birgitte Andreassen 1981. - *Map of the village.*

the vaults on the other walls of the chancel and nave.

The only item of furniture preserved from the Catholic period is the Romanesque font, whose square basin and base is as unusual in Denmark as the cube-shaped font in the neighbouring church of Tolstrup. These two fonts may have been carved by the same master craftsman, perhaps after an English prototype. Also unusual is the fact that until 1838 the church possessed both a *censer from the close of the 12th century, and an *aquamanile in the form of a lion from the beginning of the 13th century. In 1859 both were bought for the National Museum from a private collection.

In 1596 Niels Grøn of Borup and Niels Rasmussen of Hovedgård donated two heavy altar candlesticks for funeral services and burial places in the chancel for deceased relatives, among whom were the wife and parents of Niels Grøn. The parents' tombstone, which now stands in the porch, was paid for by their

son. Christen Frost, commemorated in a mural inscription from 1611 on a vault in the nave, and his wife Karen Larsdatter donated the pulpit's sounding-board in 1619. Their tombstone, executed about 1618, now also stands in the porch. In the second half of the 17th century L. Frost, presumably a younger relation of Christen, donated the chalice with a characteristic pyramidal foot. The pulpit with twisted corner columns dates from about 1700, but it underwent heavy alterations during repairs carried out in 1857. On the same occasion the church received new pews painted in imitation of oak grain, the treatment repeated later on in the 1800s, when the pulpit and frame of the neo-Gothic altar painting by T. M. Jensen, 1867, were also given the same finish. Presumably it was in connection with a restoration undertaken at the beginning of the 20th century that the church's wooden furniture and fittings were painted moss green and red, a colour scheme which was kept upon the most recent restoration in the 1990s.